

Beleidsplan Erfgoed

Gemeente Land van Cuijk 2023-2027

Bewaren, beleven en verbinden

Colofon

Gemeente Land van Cuijk

Centraal bezoekadres: Louis Jansenplein 1, 5431 BV Cuijk

Postadres: Postbus 7, 5360 AA Grave

0485 - 854000

www.landvancuijk.nl

Team Ruimtelijke Ontwikkeling

Monumenten, Erfgoed en Archeologie

In co-creatie met AdVinci B.V.

Illustratie voorpagina Erfgoed: Studio Tween

Voorwoord

Interesse in (cultureel) erfgoed wordt vaak toegedicht aan liefhebbers van geschiedenis, architectuur, archeologie. Erfgoedbeleid bij een gemeente is over het algemeen ook een specifiek beleidsonderwerp. Ik was dan ook blij verrast dat uit de resultaten van de enquête die we onder onze inwoners hebben gehouden, blijkt dat de interesse veel groter is dan je op het eerste gezicht zou denken.

De inwoners uit onze 33 kernen blijken een duidelijke band te hebben met de beeldbepalende gebouwen, monumenten, landschappen uit hun dorp, wijk of stad. Het erfgoed hoort bij hun persoonlijke leefomgeving, ze zijn er trots op en het is een bouwsteen van de identiteit van het gebied of de kern. Juist dat gevoel van trots, die verbinding, willen we versterken met het nieuwe beleidsplan voor erfgoed, monumenten en archeologie (afgekort naar beleidsplan erfgoed). Een plan waarmee erfgoedbeleid opgebouwd wordt, erfgoed meer voor het voetlicht wordt gebracht en dat aansluit bij het gevoel van onze inwoners.

We hechten waarde aan ons erfgoed en vinden hierin de sporen uit het verleden, zowel boven als onder de grond. Het vertelt iets over waar we vandaan komen en wie we zijn. Daarom is het van groot belang dat we dit erfgoed goed bewaren. Maar we willen meer dan dat, we zetten juist ook sterk in op het beleven. Geen statisch beleidsplan voor erfgoed, maar een dynamisch en continu proces van ontwikkelen. Om die reden zijn bewaren en beleven ook de eerste twee pijlers van ons beleidsplan.

Het uitvoeren van deze ambities kunnen we het beste doen door kennis te delen, ideeën te ontwikkelen en deze vervolgens weer in onze kernen uit te voeren. Het is een samenwerking met het erfgoedveld. Met elkaar zetten wij in op het beter leren kennen van (cultureel) erfgoed en dit met respect behandelen bij ontwikkelingen. Daarom is de derde, niet minder belangrijke pijler, die van verbinden.

In het beleidsplan geven we per pijler inzicht in de speerpunten en acties. Nee, (cultureel) erfgoed is niet iets van een kleine groep geïnteresseerden maar van alle inwoners van het Land van Cuijk. We gaan bewaren en beleven en dat doen we samen.

Joost Hendriks

Wethouder Erfgoed, monumenten en archeologie

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoud	4
Hoofdstuk 1. Een beleidsplan erfgoed voor gemeente Land van Cuijk.....	6
1.1. Cultureel erfgoed in het land van Cuijk	7
Land van Cuijk door de eeuwen heen	9
Wat is cultureel erfgoed?	11
Uitleg bij de categorieën.....	12
1.2. Wettelijk kader	14
Achtergrond en wettelijke eisen	14
Ontwikkeling naar integraal beleid voor erfgoed.....	14
Erfgoedwet	15
Omgevingswet	15
Erfgoedverordening.....	15
Provinciaal beleid.....	15
1.3. Trends in het vakgebied	17
Ontwikkelingen in het vakgebied	17
Energietransitie, duurzaamheid	18
De druk op de leefomgeving.....	18
Erfgoed beleven en verbinden	18
1.4. Inventarisatie van het erfgoedveld.....	19
Hoofdstuk 2. Bewaren, beleven en verbinden	21
Koers naar een beleidsplan erfgoed	21
De stip op de horizon van het beleidsplan erfgoed.....	22

2.1 Verhaallijnen.....	23
Cultuurhistorisch landschap in het Land van Cuijk.....	24
Gebouwde parels in het Land van Cuijk	25
Religieus Land van Cuijk.....	26
Bevochten Land van Cuijk.....	27
2.2 Speerpunten van het beleidsplan.....	28
Speerpunt Bewaren (doel 1).....	28
Speerpunt Bewaren (doel 2).....	32
Speerpunt Beleven	34
Speerpunt Verbinden	37
2.3 Klaar voor de Omgevingswet.....	39
Welke kansen biedt erfgoed voor de ontwikkeling van Land van Cuijk?	39
2.4 Archeologie.....	42
Uitgangspunten en koppelkansen bij gebouwd erfgoed.....	43
Uitgangspunten en koppelkansen bij landschappelijk erfgoed.....	44
Hoofdstuk 3. Uitvoeringsprogramma.....	45
Bijlagen	54
Verantwoording en bronnen	55

Hoofdstuk 1. Een beleidsplan erfgoed voor gemeente Land van Cuijk

1.1 Cultureel erfgoed in het Land van Cuijk

1.2 Wettelijk kader

1.3 Trends in het vakgebied

1.4 Erfgoed behouden en beleven in het Land van Cuijk

“Geschiedenis is het heden, gezien door de toekomst”, stelt Godfried Bomans in zijn werk.ⁱ Dit beleidsplan erfgoed gaat over onze toekomst, over wat we willen bewaren van onze leefomgeving voor volgende generaties. Het is bedoeld om het cultureel erfgoed van een gebied naar wens te kunnen bewaren en met respect voor het verleden mee te kunnen nemen in ontwikkelingen.

Het maken van een beleidsplan erfgoed voor deze nieuwe gemeente (1-1-2022) is een kans om de identiteit van het Land van Cuijk nader te duiden. Dat doen we op basis van de historische ontwikkelingen en het (materiële) cultureel erfgoed in dit gebied. Iedere kern heeft zijn eigen geschiedenis, die is verankerd in de archeologische resten, het gebouwde erfgoed en het landschap. Samen met de verhalen die hierbij horen, vormen ze de identiteit van de kern in het Land van Cuijk.

In dit eerste hoofdstuk behandelen we de achtergronden van het beleidsplan erfgoed. We geven een indruk van het erfgoed en de identiteit van het Land van Cuijk in paragraaf 1.1. We bieden een overzicht van de definitie en de wettelijke kaders in paragraaf 1.2. Daarmee laten we zien op welke wijze erfgoed relevant kan zijn en betekenis heeft voor de toekomst van de gemeente.

Trends in en rond het vakgebied staan in paragraaf 1.3 centraal en paragraaf 1.4 gaat over het participatietraject dat richting geeft aan het beleid.

1.1. Cultureel erfgoed in het land van Cuijk

Sinds 1 januari 2022 bestaat Gemeente Land van Cuijk, een gemeente met ruim 90.000 inwoners, verdeeld over 33 kernen en een oppervlakte van 351 km². Dat maakt Land van Cuijk qua grondoppervlak de grootste gemeente van Noord-Brabant. Met deze fusie staat de benaming die dateert uit de Middeleeuwen, "Land van Cuijk" letterlijk weer op de kaart, maar in een andere omvang en in een heel andere tijdslaag. Het verhaal van toen: het Land van Cuijk naast de Heerlijkheid Boxmeer, tussen Peel en Maas, altijd in strijd met water en vijand, is één van vele tijdslagen die we nog steeds kunnen herkennen in onze leefomgeving.

Gemeente Land van Cuijk kent een lange en rijke geschiedenis, die in de basis voortkomt uit landschappelijke ontwikkelingen en de invloeden van de mens. Dit is dan ook de belangrijkste basis voor **dit Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk 2023-2027 – Bewaren, Beleven en Verbinden**.

Land van Cuijk
(Frederik de Wit, 1688) ¹

Land van Cuijk, een parel vol historie

Het grondgebied van Gemeente Land van Cuijk is ontstaan onder invloed van het veranderende landschap, de stroming van de Maas en de ligging van de Peel: een moerassig gebied tussen ruwweg Grave en Weert met een breedte tussen 7 en 15 kilometer.^{1 1}

Lichte glooiingen, zandruggen en laagtes

De Peel is na de laatste IJstijd (ruim 12.000 jaar geleden) ontstaan. Het was een woest en drassig gebied met een hoge waterstand en slechte afwatering en is zelfs tot in de 19e eeuw een natuurlijke barrière voor contact en bereikbaarheid voor het gebied aan weerszijden geweest. Het gebied ten noorden en oosten van de Peel wordt als Maasvallei getypeerd. Het gebied kenmerkt zich als een afwisselend landschap met lichte glooiingen, zandruggen en laagtes. Deze zijn ontstaan onder invloed van de steeds veranderende loop van de Maas. Een proces dat zich voortzette tot aan de bedijking in de Late Middeleeuwen. Als de Maas buiten haar oevers trad, zette ze vruchtbare sedimenten af. De vegetatie die hierop ontstond was bij uitstek geschikt om in te jagen en om vruchten en noten te verzamelen. Samen met de vis uit de Maas, vormden deze zaken het voedsel van de eerste mensen die zich structureel vestigden in dit gebied. Vanaf ongeveer 10.000 voor Christus woonden deze mensen in kleine stamverbanden in tijdelijke kampementen op de hogere delen in het landschap. Voor die tijd moet het gebied ook zijn bezocht door mensen, waarbij de oudste aanwijzingen mogelijk al teruggaan tot 250.000 jaar geleden.¹

Onder invloed van steeds gunstiger klimaat en culturele ontwikkelingen wisten deze jagers en verzamelaars zich gaandeweg te ontwikkelen tot landbouwers. Vanaf ongeveer 5000 voor Christus ontstonden de eerste permanente agrarische nederzettingen in het gebied.

Vanaf deze periode ontwikkelde de samenleving zich gestaag, waarbij de technologische vooruitgang op het gebied van het maken van gereedschappen toonaangevend was. Daar waar de eerste boeren zich voorzagen in hun onderhoud met stenen werktuigen (Neolithicum 5500-2100 voor Chr.), werden deze in de loop van de tijd vervaardigd uit brons (Bronstijd 2100-850 voor Chr.) en later uit ijzer (IJzertijd 850-12 voor Chr.).

Met deze ontwikkelingen veranderden ook dingen op het sociale en politieke vlak. Langzamerhand stonden in de egalitaire samenlevingen machthebbers op die zich ontwikkelden tot regionale elites. Rond het begin van de jaartelling lagen verspreid door het landschap nederzettingen, bestaande uit een of twee hoofdgebouwen, waarbij de bewoners zich bezighielden met agrarische activiteiten. Ook zullen er nederzettingen zijn geweest die zich hiervan onderscheidden door een groter formaat en een andere vorm. Deze nederzettingen speelden een rol in de interregionale handel die in de loop der tijd was ontstaan met gebieden in heel Europa en het huidige Rusland.

Met de komst van de Romeinen veranderde de samenleving. In plaats van de regionale heersers lag de macht nu bij een overheid die door middel van grote ingrepen als het aanleggen van wegen, bruggen, legerkampen en steden een grote stempel op het gebied drukten. Wel bleven de meeste mensen vasthouden aan het agrarische bestaan in kleine nederzettingen met een paar boerderijen.

In deze periode ontstond ook het voor de gemeente zo kenmerkende maasheggenlandschap. De plaatsing van de heggen langs de rivier had als het ware een dubbele functie. Enerzijds dienden ze als afrastering om het vee binnen te houden en anderzijds hielden ze door de dichtheid het vruchtbare slib vast dat door de Maas tijdens een overstroming werd afgezet.

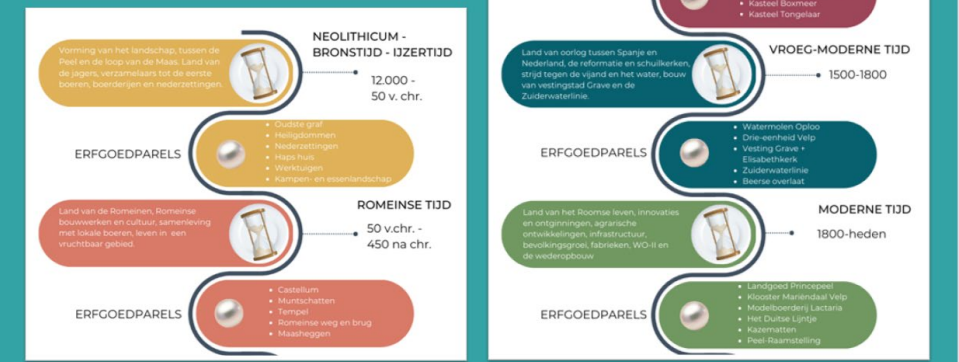
De oudste sporen in het Land van Cuijk zijn vanuit deze ontwikkelingen te begrijpen. Vanaf de periode van de Romeinen zijn er steeds meer sporen en verhalen uit het verleden bewaard gebleven. Het verhaal is te omvangrijk om in z'n geheel in dit beleid op te nemen. Het zou geen recht doen aan alle kennis over de geschiedenis van de kernen, die aanwezig is bij het collectieve geheugen van inwoners, geschiedkundigen, historische verenigingen en in boeken en musea. Daar komt bij dat dit beleidsplan erfgoed gaat over de geschiedenis van de huidige gemeente en de samenhang daarin.

Wat we wel doen is een poging wagen om hiermee te inspireren om samen het Panorama van het Land van Cuijk in te gaan vullen. We hebben een overzicht gemaakt van verschillende periodes, de high-lights en bekende erfgoedparels. Hier gaan we de komende jaren samen met het erfgoedveld verder bouwen, zoals benoemd in hoofdstuk 2. Ook hebben we een startdocument als bijlage opgenomen: Panorama Land van Cuijk. Een raamwerk met de geschiedenis in onderwerpen en periodes.

Bijlage 1 Panorama Land van Cuijk. Een kapstok om mee verder te bouwen

Dit panorama is een eerste aanzet, vanuit het Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk om het verleden van dit gebied te een overzicht te krijgen. Het doel ervan is een kapstok te bieden om de komende jaren samen met het erfgoedveld op verder te bouwen. De vier verhalen zijn bedoeld een thematische houvast. Ze zijn typerend voor het Land van Cuijk en met haar erfgoed onderscheidend van Noord-Brabant en Nederland.

- Verhaallijnen van het Land van Cuijk:
1. Cultuurhistorisch landschap in het Land van Cuijk
 2. Gebouwde parels in het Land van Cuijk
 3. Religieuze Land van Cuijk
 4. Bevochten Land van Cuijk

Land van Cuijk door de eeuwen heen

Een uniek landschap vol erfgoedparels

Nederland 5.500 v. chr. (Wikipedia)

Ceulum op de Romeinse (Peutinger) kaart

Vorming van het landschap, tussen de Peel en de loop van de Maas. Land van de jagers, verzamelaars tot de eerste boeren, boerderijen en nederzettingen.

NEOLITHICUM - BRONSTIJD - IJZERTIJD

12.000 -
50 v. chr.

ERFGOEDPARELS

- Oudste graf
- Heiligdommen
- Nederzettingen
- Haps huis
- Werktuigen
- Kampen- en essenlandschap

Land van de Romeinen, Romeinse bouwwerken en cultuur, samenleving met lokale boeren, leven in een vruchtbaar gebied.

ROMEINSE TIJD

50 v.chr. -
450 na chr.

ERFGOEDPARELS

- Castellum
- Muntschatten
- Tempel
- Romeinse weg en brug
- Maasheggen

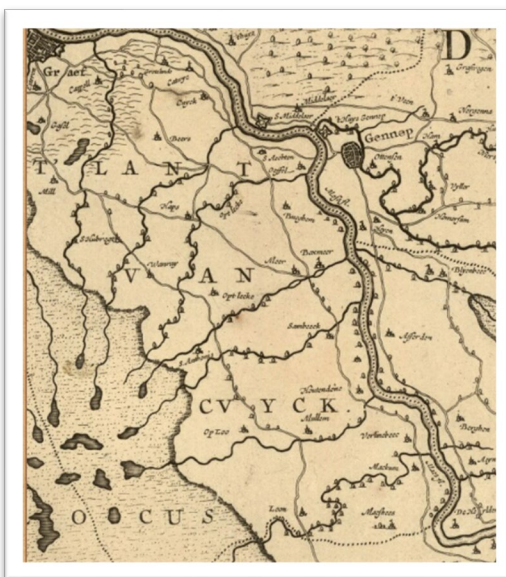
Boerderijtype Haps huis (Cuijkse Canon)

Maasheggenlandschap (Gem. Land van Cuijk)

Kaart met kerkdorpen (boek 33 dorpen...)

Land van Cuijk in 1700 (Kaart Visscher)

Kaart uit 1900 (Topotijdreis)

Land van Cuijk, stichting van kerken en dorpen, verering van heiligen, de bouw van kastelen, kloosters, de opkomst van Grave en van Heerlijkheid (Box)mere, het bloedwonder. Handel over land en Maas.

MIDDELEEUWEN

450-1500

Kasteel Boxmeer

ERFGOEDPARELS

- Ontstaan van kerkdorpen
- Begijnenkerk Grave
- Kruissherenklooster St. Agatha
- Kasteel Boxmeer
- Kasteel Tongelaar

Land van oorlog tussen Spanje en Nederland, de reformatie en schuilkerken, strijd tegen de vijand en het water, bouw van vestingstad Grave en de Zuiderwaterlinie.

VROEG-MODERNE TIJD

1500-1800

Watermolen Oploo

ERFGOEDPARELS

- Watermolen Oploo
- Drie-eenheid Velp
- Vesting Grave + Elisabethkerk
- Zuiderwaterlinie
- Beerse overlaat

Land van het Roomse leven, innovaties en ontginningen, agrarische ontwikkelingen, infrastructuur, bevolkingsgroei, fabrieken, WO-II en de wederopbouw

MODERNE TIJD

1800-heden

ERFGOEDPARELS

- Landgoed Princepeel
- Klooster Mariendaal Velp
- Modelboerderij Lactaria
- Het Duitse Lijntje
- Kazematten
- Peel-Raamstelling

Kazemat Grave

Wat is cultureel erfgoed?

Vanuit wettelijke kaders heeft de gemeente te maken met deze twee definities:

Erfgoedwet (Artikel 1.1.c)

'cultureel erfgoed: uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.'

Omgevingswet (Bijlage bij art 1.1):

'cultureel erfgoed: zich in de fysieke leefomgeving bevindend erfgoed bestaande uit:

- a. monumenten, voor zover het onroerende zaken betreft, met inbegrip van archeologische monumenten,
- b. stads- en dorpsgezichten,
- c. cultuurlandschappen, voor zover van algemeen belang vanwege hun schoonheid, vervaardigde structuren, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;'

Gemeente Land van Cuijk onderschrijft beide definities en geeft er de volgende invulling aan:

Cultureel erfgoed is overal om ons heen en bepaalt het karakter en de identiteit van een gebied. Het zorgt ervoor dat je je ergens thuis voelt. Het draagt in grote mate bij aan de ruimtelijke kwaliteit en een (positieve) belevingswaarde van een gebied. Het verhaal van de plek is onlosmakelijk verbonden met het erfgoed.

In deze beleidsnota onderscheiden we drie verschillende categorieën erfgoed: Verborgen erfgoed, zichtbaar erfgoed en immaterieel erfgoed.

1. Verborgen erfgoed

Archeologie. Sporen van menselijke activiteiten in de bodem.
Bijvoorbeeld een grafveld.

2. Zichtbaar erfgoed

- Gebouwd en aangelegd erfgoed zowel gebouwen als parken, begraafplaatsen etc.
- Historisch landschap
zoals historische wegenpatronen, oude gehuchtjes, essen en bolle akkers etc.

3. Immaterieel erfgoed

Verhalen, rituelen en tradities

Uitleg bij de categorieën

Bij **verborgen (archeologisch) erfgoed, categorie 1**, is het de bedoeling dat het in de grond blijft ('in situ'). Het betreft de te verwachten archeologische waarden volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart die aangeeft waar mogelijk archeologische resten te vinden zijn. Wanneer een vergunning wordt afgegeven en er een opgraving plaatsvindt, gebeurt dat volgens vooraf gestelde regels en richtlijnen. Zo kwamen in de Grotestraat in Cuijk in 2018 Romeinse bouw- en bewoningsresten tevoorschijn bij het vernieuwen van riolering.

Zichtbaar erfgoed (onroerend erfgoed), categorie 2, verdelen we in twee soorten. Zo valt boerderij De Bronlaak in Oploo, maar ook de algemene begraafplaats in Sambeek onder *gebouwd en aangelegd erfgoed*. Onder *historisch landschap* verstaan we bijvoorbeeld het Maasheggengebied of de Beerse Overlaat.

Immaterieel erfgoed, categorie 3, betreft tradities zoals Metworstrennen in Boxmeer en het ambacht van molenaars, dat sinds 2017 als eerste Nederlands immaterieel erfgoed op de lijst van Unesco werd geplaatst.

Let op: deze vorm van erfgoed komt voor een groot deel terug in het cultuurbeleid van de gemeente. Immaterieel erfgoed komt vaak tot uiting via culturele organisaties en verenigingen. Immaterieel erfgoed kan de gemeente erkennen en ondersteunen met subsidies.

In dit beleid heeft cultureel erfgoed met name betrekking op verborgen en zichtbaar erfgoed zoals hierboven genoemd. Immaterieel erfgoed kan hierbij een rol spelen wanneer het bijvoorbeeld (on)roerend cultureel erfgoed met het verhaal van de plek versterkt.

Immaterieel Erfgoed - Metworstrennen Boxmeer

Beschermd erfgoed in het Land van Cuijk

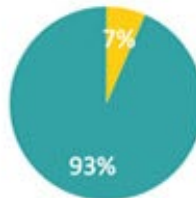
Land van Cuijk is grootste gemeente als het gaat om oppervlakte in Noord-Brabant

90780

Inwoners

352 km²
oppervlakte

32 + 1
kernen + stad

Land van Cuijk
Noord-Brabant

Percentage van het
oppervlakte

7% hiervan zijn
boerderijen.
91 stuks met de
registratie Kazematten

58 stuks zijn een
boerderij

Land van Cuijk heeft	Dat is ... van Noord-Brabant
486	Rijksmonument 8%
11	Archeologisch Rijksmonument 10%
207	Gemeentelijke monumenten 3%
3	Beschermd- stads of dorpsgezicht 7%
10	Molens 8%
30	Kerken en kloosters* 5%
6	Kasteel en landgoederen** 6%
3	Geregistreerde museums 6%
52	Oorlogsmonumenten (om te herinneren of te herdenken) 11%

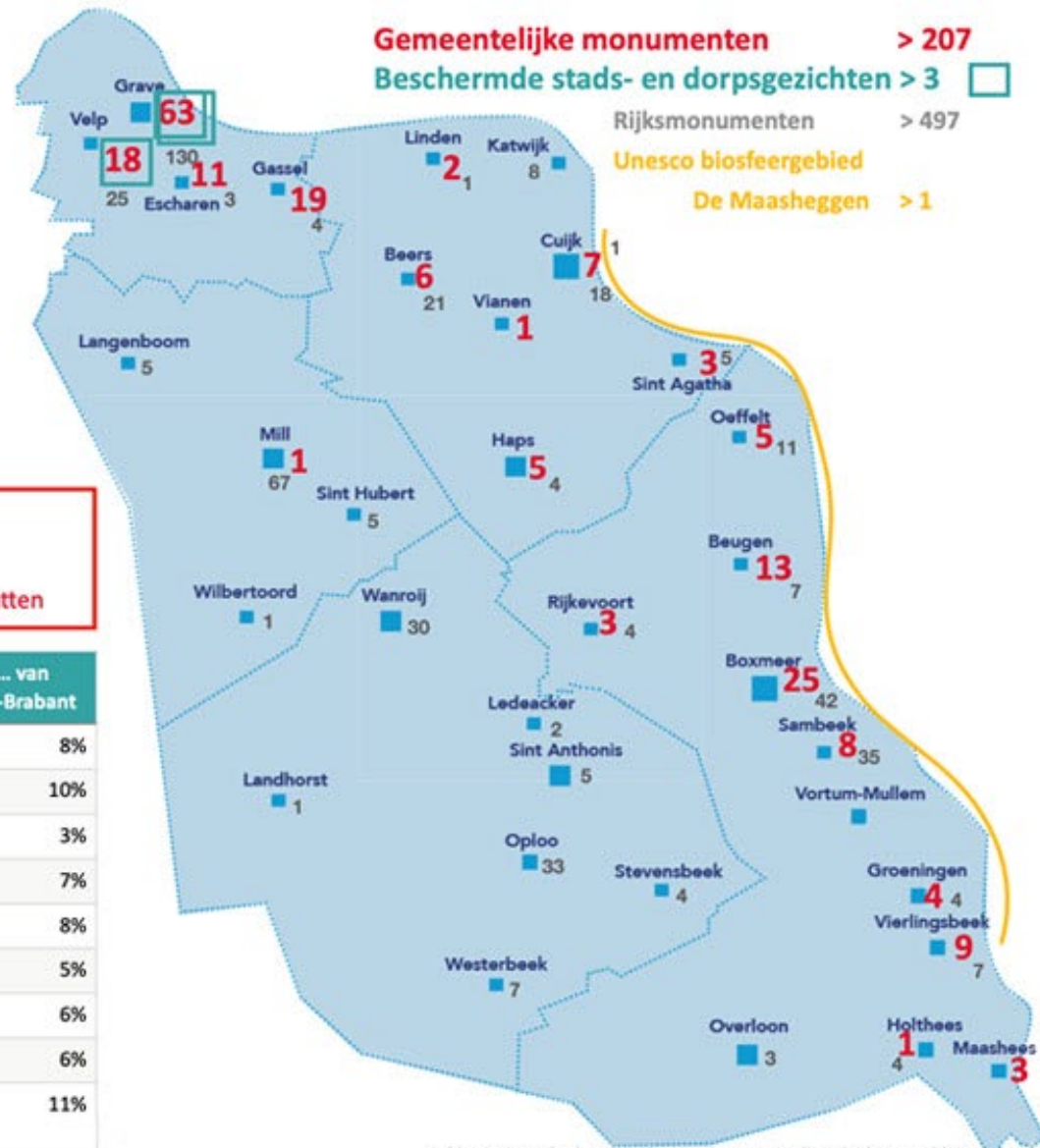
Gemeentelijke monumenten > 207

Beschermd stads- en dorpsgezichten > 3

Rijksmonumenten > 497

Unesco biosfeergebied

De Maasheggen > 1

* kloosters en kerken in gebruik. Kloosters; wikipedia-lijst van kloosters in Nederland en kloosters in Noord-Brabant. Kerken: <https://kerknl.nl/directory/area/Noord-Brabant>

** In gebruik en ruïne; stichting Kastelen Buitenplaatsen en Landgoederen Verder; wikipedia, Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed en erfgoed Brabant

1.2. Wettelijk kader

Achtergrond en wettelijke eisen

In Nederlandse wetgeving over erfgoed zijn uitgangspunten van Europese Verdragen voor Erfgoed verwerkt, zoals die van het Verdrag van Malta (1992), het verdrag van Granada (1994) over behoud van architectonisch erfgoed en het verdrag van Faro (2005) over erfgoed en participatie. Deze verdragen kregen doorwerking in verschillende Nederlandse beleidslijnen zoals de Nota Belvédère (1999), Modernisering Monumentenzorg (MoMo) (2009), Erfgoed Telt (2018) en Nationale Omgevingsvisie 'Karakteristiek Nederland' (ontwerp 2020). Het verdrag van Faro wordt ook door Nederland geratificeerd.

Zorgen voor cultureel erfgoed is een wettelijke taak die in de basis grotendeels door het Rijk en de provincie bepaald wordt. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is op rijksniveau de afdeling waar beleid wordt gemaakt. De Erfgoedinspectie houdt toezicht op zorg voor erfgoed. De gemeente kan en/of moet op verschillende onderdelen haar eigen keuze maken. Dat wordt in Hoofdstuk 2 gespecificeerd.

Ontwikkeling naar integraal beleid voor erfgoed

Met de vernieuwende beleidslijnen zoals het Verdrag van Malta en van Granada, is sinds de eeuwwisseling veel veranderd in hoe we in Nederland omgaan met erfgoed. Waar vroeger alleen werd gekeken naar monumentale bouwwerken is er vandaag de dag meer aandacht voor erfgoed als integraal geheel. Het verhaal van het erfgoed, de bredere ruimtelijke omgeving en de sociale context spelen nu een veel grotere rol. Het erfgoed vormt de grondslag van de lokale identiteit en kan meer ingezet worden als inspiratiebron. We willen dat erfgoed meer verbonden wordt aan nieuwe ontwikkelingen in onze dorpen en steden.

De Rijksoverheid heeft hiervoor wetgeving opgesteld. De twee belangrijkste wetten op het gebied van erfgoed zijn de Erfgoedwet (2016) en Omgevingswet (1 januari 2024)ⁱⁱ. Samen vervangen deze nieuwe wetten de oude

Monumentenwet, ieder met een eigen focus. Dit beleidsplan erfgoed is in de gedachte van de nieuwe Omgevingswet geschreven en gaat ervan uit dat de wet op 1 januari 2024 wordt ingevoerd en de volgende veranderingen aan de orde zijn.

De Omgevingswet is de grootste wetswijziging die ooit heeft plaatsgevonden in Nederland. In de Omgevingswet worden alle verschillende wetten en AMvB's (Algemene Maatregelen van Bestuur) op het ruimtelijk gebied samengevoegd en krijgen lokale overheden meer mogelijkheden tot maatwerk. Omdat archeologie en monumenten een belangrijk onderdeel vormen van de fysieke leefomgeving,

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet
Over duiding en omgang

wordt regelgeving hiervoor opgenomen in deze nieuwe wet.

Voor de Erfgoedwet en de Omgevingswet geldt dat de definitie van erfgoed (zie vorige paragraaf) een stuk ruimer is geworden dan voorheen. Er is meer aandacht voor de leefomgeving en de context van ons erfgoed. Met deze

nieuwe wetten kunnen overheden ervoor kiezen om beschermingsregimes breder te trekken dan het individuele monument om ook immateriële zaken of de kwaliteit van het omliggende landschap te beschermen. In hoofdstuk 1.3 en hoofdstuk 2 komt deze ontwikkeling in beleid terug. In de volgende tekst worden de reikwijdte, de bedoeling en de gevolgen van de Erfgoedwet en de Omgevingswet uitgelegd.

Erfgoedwet

In de Erfgoedwet zijn de wetten op het gebied van musea (collecties), monumenten, archeologie en archieven gebundeld. Er staat beschreven hoe er met erfgoed om moet worden gegaan, wie voor welke taken verantwoordelijk is en hoe het toezicht hierop is geregeld. Voor dit beleidsplan erfgoed is het van belang om te noemen dat voor rijksmonumenten een instandhoudingsplicht is opgenomen. Eigenaren moeten ervoor zorgen dat het rijksmonument zodanig is onderhouden dat het behoud ervan gewaarborgd is.

Omgevingswet

In de Omgevingswet worden alle wetten en Algemene Maatregelen van Bestuur die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, samengebracht. De wet probeert een goede balans te vinden tussen het bieden van mogelijkheden en het beschermen van de fysieke leefomgeving. De hoofdoelen van de Omgevingswet kunnen in vier punten worden samengevat:

- Het ruimtelijk beleid in Nederland stroomlijnen. Door het samenvoegen van de verschillende wetten en regels wordt het omgevingsrecht overzichtelijker.
- Doordat de regels duidelijker zijn kunnen procedures en besluitvorming versneld worden.
- Meer ruimte bieden aan lagere overheden om binnen de lokale omstandigheden maatwerk te leveren. Daarom krijgen gemeentes meer mogelijkheden om hun eigen normen vast te stellen die passen binnen hun gebied.
- Als laatste wil de wet een meer integrale aanpak stimuleren, met een betere samenwerking tussen de verschillende sectoren en disciplines in het ruimtelijk vakgebied. Dit moet leiden tot een meer samenhangende benadering in beleid, besluitvorming en regelgeving.

In het 'Koersdocument Omgevingsvisie Land van Cuijk. Op weg naar de gezamenlijke koers voor onze leefomgeving. (2021)' wordt de richting bepaald voor de Omgevingsvisie van deze gemeente. Duurzaam en vitaal zijn kernbegrippen. Cultuurhistorie komt in dit document op verschillende manieren terug. Cultuurhistorie is een belangrijke factor voor toerisme en recreatie en heeft als zodanig een economische waarde. Ook wordt erfgoed gezien als belangrijke waarde voor authentieke (natuur)gebieden zoals de Raamvallei.

Erfgoedverordening

Dit instrument is een aanvulling op de Erfgoedwet en de Omgevingswet, waarin gemeenten voorschriften en regels met betrekking tot cultureel erfgoed, zowel voor monumenten, archeologie als het cultuurlandschap opnemen. De verordening voor gemeente Land van Cuijk wordt in 2023 Omgevingswet-proof vastgesteld.

Provinciaal beleid

Provincie Noord-Brabant heeft ook instrumenten ontwikkeld voor behoud en ontwikkeling van cultureel erfgoed.ⁱⁱⁱ Provinciaal beleid is in de kern gericht op cultureel erfgoed met een regionaal belang, een provinciaal cultuurhistorisch belang en/of het provinciaal ruimtelijk belang. Het erfgoed en aardkundige waarden zijn opgenomen in de provinciale Cultuur Waardenkaart (CHW). Met de interim Omgevingsverordening (onder de Omgevingswet wordt dit de Omgevingsverordening) en een toetsingskader is de provincie goed voorbereid op de invoering van de nieuwe wet en integrale benadering.

Provinciaal beleid is gericht op:

- Erfgoed met een regionaal belang;
- Erfgoed met een Provinciaal belang;
- of het provinciaal ruimtelijk belang.

Wat is dat dan?

Denk aan structuren met historische akkers, de landgoederen, bosgebieden etc.

Brabantse ambities

De omgevingsvisie van de Provincie bevat de belangrijkste ambities voor de fysieke leefomgeving voor de komende jaren. Dat gaat om ambities op gebied van de energietransitie, een klimaat-proof Brabant, Brabant als slimme netwerkstad en een concurrerende, duurzame economie.

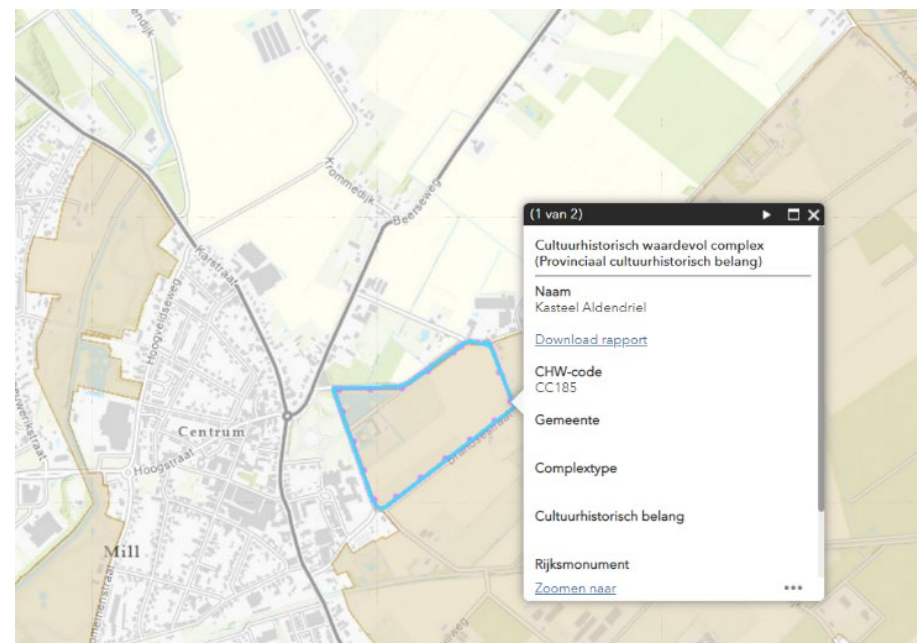
Er is sprake van een wisselwerking in de samenwerking tussen de provincie en de gemeente. Provinciaal beleid stelt de spelregels voor het buitengebied, woningbouw, infrastructuur etc. De gemeente bepaalt vervolgens met verordeningen lokaal beleid binnen met inachtneming van die provinciale kaders. Andere aandachtspunten waarvoor vanuit Provincie Brabant aandacht wordt gevraagd binnen het gemeentelijk beleidsveld erfgoed:

- Archeologie;
- Beleid rond vrijkomende boerderijen met cultuurhistorische waarden;
- Monumentenadvisering door gemeentelijke adviescommissie;
- Toezicht en handhaving na vergunningverlening monumenten;
- Gebiedsgerichte monumentenzorg;
- Herbestemming monumentale objecten.

Verder hanteert de Provincie Brabantse verhaallijnen waar gemeenten op aan kunnen sluiten in erfgoedbeleid of projecten waarbij erfgoed een rol speelt, namelijk

- Bevochten Brabant;
- Innovatief Brabant;
- Bestuurlijk Brabant;
- Religieus Brabant.

Verder in dit beleid wordt uitgelegd hoe en waarom gemeente Land van Cuijk kiest voor net iets andere verhaallijnen, die beter aansluiten bij het erfgoed van deze gemeente.

Uitsnede uit provinciale CHW 1

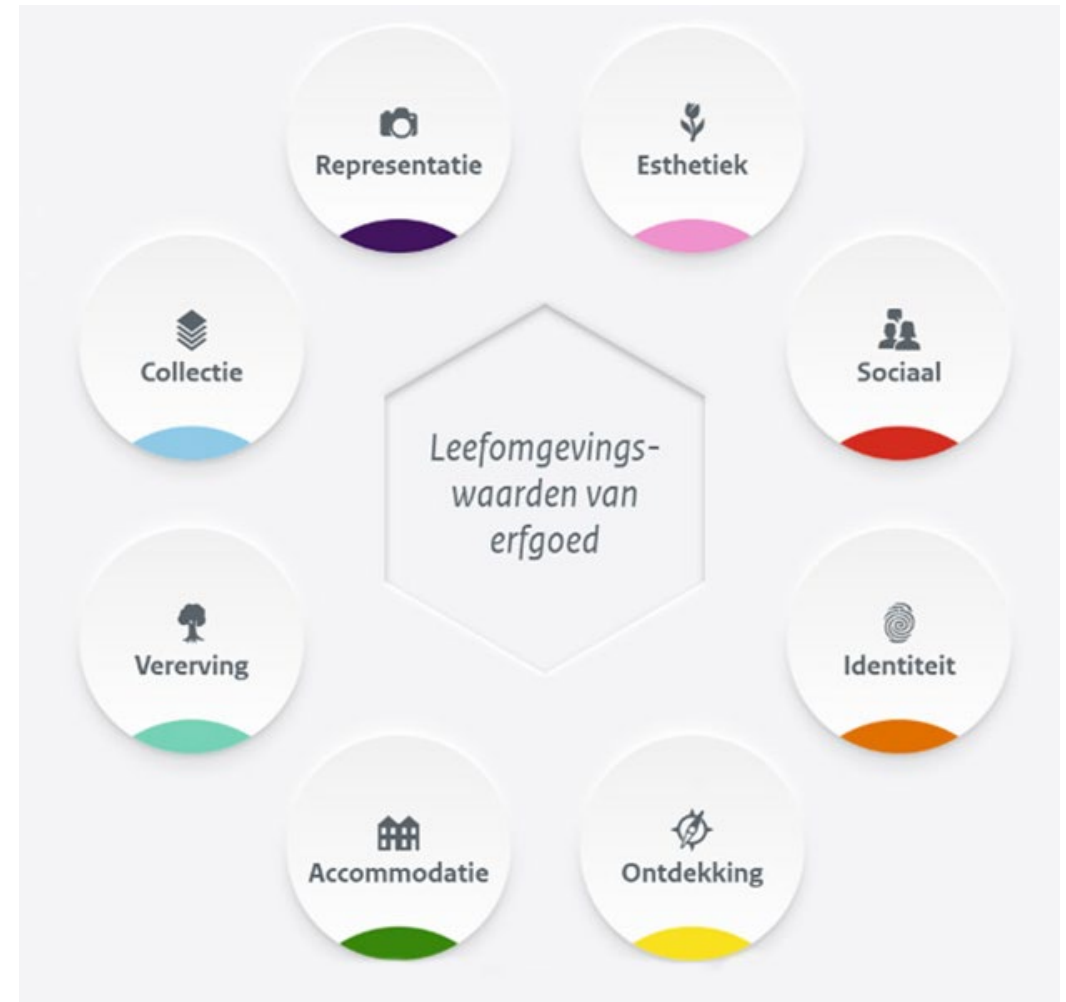
1.3. Trends in het vakgebied

Ontwikkelingen in het vakgebied

Afgelopen 20 jaar heeft cultureel erfgoed zich ontwikkeld tot een volwaardig vakgebied in Nederland. De ambitie en potentie van gemeente Land van Cuijk voor het vakgebied is groot. De eerste stap is het leggen van een goede basis waarop in de komende decennia verder kan worden gebouwd.

Integraal beschermen van cultureel erfgoed is de grootste ontwikkeling voor het vakgebied sinds decennia (zie Hoofdstuk 1.2). Ook in dit beleidsplan zal veel meer aandacht zijn voor de plaats van cultureel erfgoed in de samenleving, de omgeving van een monument en voor het landschap als vorm van cultureel erfgoed.

Afbeelding Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft recent verschillende soorten waarden van erfgoed voor de leefomgeving in beeld gebracht.^{iv} Dit overzicht laat zien dat erfgoed veel meer (integrale) betekenis kan hebben dan alleen een monumentale waarde.

Naast de focus op de integrale bescherming zijn er andere relevante trends en ontwikkelingen voor het vakgebied:

Energietransitie, duurzaamheid

In 2030 is 40 % van de gehele monumentenvoorraad verduurzaamd en in 2040 60%. Dat stelt de Routekaart Duurzaam Erfgoed.^v De energietransitie levert vooral heel veel vragen op over zonnepanelen op beschermde monumenten en stads- en dorpsgezichten, isoleren van muren en beglazing. Gemeenten hebben hierbij een informerende en stimulerende rol.

De energietransitie heeft ook impact op de landschappelijke component van cultureel erfgoed. De opgave voor het aanleggen van zonnevelden is groot en zal soms in strijd zijn met de waarden van historisch landschap. Dat geldt ook voor de opmars van 'zon op dak', energie opwekken via zonnepanelen op het dak. Op daken van monumenten en in een beschermd stadsgezicht zoals in Grave, kan dat als ernstige verstoring gezien kan worden. In de eerste helft van 2023 zal de beleidsregel voor zonnepanelen op monumentendak worden vastgesteld.

De druk op de leefomgeving

De bouwopgave in Nederland en dus ook in het Land van Cuijk is komende jaren groot. Voor erfgoed in de grond vormt dit een directe bedreiging, aangezien de belangen van bouwen nog vaak prevaleren boven behoud van verborgen erfgoed in situ. Ook wordt het gebouwde en aangelegde cultureel erfgoed van de omgeving niet altijd meegewogen.

Het gevaar voor overstromingen versus droogte in gebieden vormt een nieuwe bedreiging voor erfgoed. Funderingen van monumenten en historisch landschap, bijvoorbeeld een parkaanleg bij een landgoed, kunnen onherstelbare schade oplopen.

De bouw-/ ontwikkelopgave biedt echter ook kansen als de historie van een gebied betekenis kan geven aan de invulling van een bouwproject. Koppelkansen zijn er op het gebied van waterberging, hittestress, toerisme, woningbouw, recreatie, circulaire economie, duurzaamheid en energietransitie.

Erfgoed beleven en verbinden

Het besef dat erfgoed bijdraagt aan de economische waarde en de belevingswaarde van een binnenstad, dorp of landschap groeit.

Het Verdrag van Faro (2005) stelt de mens en de samenleving centraal en hún relatie met erfgoed. Het verdrag benadrukt dat erfgoed meer dan nu een functie kan hebben voor de samenleving, in de vorm van co-creatie, burgerinitiatief en burgerexpertise. De sociale component verbinden met de trots en belevingswaarde van erfgoed. Er is nog geen wetgeving op dit gebied, (daar wordt aan gewerkt), maar het is een belangrijke trend die in dit beleidsplan meegenomen wordt. De door Unesco aangewezen Maasheggen en het maasheggen-vlechten zijn een mooi voorbeeld hiervan. Genealogisch onderzoek doen in archieven, (culturele) achtergronden en de historie van de leefomgeving leren kennen, valt hier ook onder. De mens, de inwoner nadrukkelijk verbinden met erfgoed, dat is wat het verdrag beoogt.

1.4. Inventarisatie van het erfgoedveld

Voor de totstandkoming van het beleid is er naast een bureauonderzoek (paragraaf 1.1 – 1.3) een brede inventarisatie uitgevoerd. Die inventarisatie bestond uit een uitgebreide raadpleging van inwoners van gemeente Land van Cuijk. Dat deden we met het uitzetten van een vragenlijst en met bijeenkomsten in vijf kernen.

We hebben daarmee het erfgoedveld goed in beeld gekregen:

In gesprek met inwoners en het erfgoedveld met behulp van grote digitale tafel

Het doel van de inventarisatie was om inzicht te krijgen in het verhaal en de identiteit van Land van Cuijk en om een beeld te krijgen van hoe men denkt over het cultureel erfgoed van dit gebied. De vragenlijst werd door 665 mensen ingevuld. Honderden persoonlijke gebouwde en ruimtelijke / landschappelijke erfgoedparels werden genoemd.

Er zijn vijf bijeenkomsten geweest, verspreid door de gemeente. Door middel van een interactieve digitale tafel met kaarten van de gemeente, gingen we het gesprek aan over erfgoed in brede zin. De input was indrukwekkend, want er is heel veel kennis op verschillende vlakken aanwezig bij inwoners. Er is veel informatie opgehaald over bekend en minder bekend erfgoed, over ideeën voor erfgoed en over wat men belangrijk vindt.

De opbrengst van de gehele inventarisatie geeft antwoord op vragen die we vooraf opstelden: Wat verstaat men onder cultureel erfgoed? Wil men erfgoed beleven en hoe? Wat zijn favoriete erfgoedparels en welke thema's zijn er in het Land van Cuijk te onderscheiden? Deze vragen en meer stonden centraal.

Voor dit beleidsplan is de opbrengst van de bijeenkomsten en de vragenlijst heel waardevol. Een aantal punten kwam duidelijk naar voren:

- Er is veel kennis aanwezig over de historie van Land van Cuijk.
- Erfgoed doet er toe. Mensen hechten belang aan gebouwen, plekken, vondsten en identificeren zich met bijvoorbeeld hun kern vanwege de

gebouwen, een kerk of landschappelijke parels. Met kansen voor erfgoed vanuit gemeentelijk beleid is men nog niet zo bekend.

- Mensen die raakvlakken hebben met erfgoed, zoals een lidmaatschap van een heemkundekring, zijn uitgesproken over het belang en de toekomstwaarde van cultureel erfgoed.
- Men heeft over het algemeen interesse in erfgoed en zou meer terug willen zien in bijvoorbeeld straatpatronen, informatieborden of interactieve en actieve vormen van informatievergaring.
- Dat verhaal én de schoonheid van erfgoed vindt men belangrijker dan de economische waarde ervan.
- De verhaallijnen die we herkennen in de genoemde erfgoedparels, zijn deels anders dan de Brabantse verhaallijnen. Land van Cuijk lag door de Peel geïsoleerd ten opzichten van de rest van Brabant, heeft zich in mindere samenhang ontwikkeld en is relatief erg vaak bevochten.

De erfgoed verhaallijnen voor Land van Cuijk:

1. Cultuurhistorisch landschap Land van Cuijk
2. Gebouwde parels in het Land van Cuijk
3. Religieus Land van Cuijk
4. Bevochten Land van Cuijk

Deze verhaallijnen worden in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt. De informatie uit dit eerste hoofdstuk vormt de basis voor de verdere uitwerking van het beleidsplan. We hebben beschreven wat cultureel erfgoed is, waarom de zorg voor cultureel erfgoed belangrijk is, hoe het vakgebied zich ontwikkelt, welke trends en thema's voor het Land van Cuijk leidend zijn en hoe inwoners en stakeholders denken over ons cultureel erfgoed.

Hoofdstuk 2. Bewaren, beleven en verbinden

In dit hoofdstuk

- Koers naar nieuw beleidsplan
- Stip op de horizon

2.1 De vier verhaallijnen

2.2 Speerpunten van het beleidsplan

 Speerpunt 1: **Bewaren**

 Speerpunt 2: **Beleven**

 Speerpunt 3: **Verbinden**

2.3 De komst van de Omgevingswet

2.4 Archeologiebeleid

Koers naar een beleidsplan erfgoed

Met onderhavig Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk 2023-2027 - Bewaren, Beleven en Verbinden, wordt beleid uit de voormalige gemeenten geharmoniseerd en geactualiseerd. Het is een beleidsplan met uitgangspunten die aansluiten bij de landelijke wetgeving, bij trends in het vakgebied en bij denkrichtingen voortkomend uit de Omgevingswet. De van oorsprong afzonderlijke beleidsvelden Monumenten en Archeologie worden samen met cultuurhistorisch landschap in dit beleid samengevoegd tot een integraal beleidsplan. Voor het Land van Cuijk betekent dit dat met de uitvoering van het beleidsplan een stevige basis wordt gebouwd om op verder te bouwen na 2027.

In het vorig hoofdstuk werd ingegaan op de wetswijzigingen waarin de gemeente zal moeten meebewegen. Dit is voor het beschermen van cultureel erfgoed een positieve ontwikkeling, aangezien de waarden beter verankerd en beschermd worden via nieuwe instrumenten en er ruimte komt voor het verhaal van de plek.

De minimale acties voor de overgang naar de Omgevingswet gaan we vanzelfsprekend verwerken. Daar bovenop willen we het bekende en nog onbekende erfgoed beter in beeld krijgen en beschermen. Naast de bekende terreinen van archeologie en gebouwd erfgoed, gaan we ook het historische cultuurlandschap inventariseren. Het gaat hierbij om een realistisch en dynamisch beleid in de vorm van beleidskaarten en bijbehorende regels. Bewaren is het speerpunt dat hierbij hoort.

Daarnaast willen we in de uitvoering van het beleid meer samenwerken met inwoners, het erfgoedveld, maar ook met recreatie en toerisme, ondernemers en ontwikkelaars. Het erfgoed in onze leefomgeving draagt bij aan een positieve belevingswaarde. We identificeren ons met cultureel erfgoed in onze omgeving en we voelen ons erdoor thuis.

We moeten in de toekomst bewust omgaan met ons erfgoed, vooral omdat de druk op de leefomgeving groot is door alle ontwikkelingen. We zullen erfgoed moeten inzetten als inspiratiebron bij toekomstige ontwikkelingen, voordat het ondergesneeuwd wordt. De kansen zijn veelbelovend. We moeten kortom meer verbindingen aangaan; ons tweede en derde speerpunt.

In het Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk 2023-2027- Bewaren, beleven en verbinden staan het bewaren van erfgoed, het meer beleefbaar maken van erfgoed en het verbinden van erfgoed aan verschillende ontwikkelingen centraal. Het zijn de kapstokken waaraan we onze doelen en acties verbinden om tot een goed uitgevoerd beleidsplan te komen, dat over vijf jaar een verschil heeft gemaakt in kwaliteit, beleving en zichtbaarheid. Hoe we dat gaan vormgeven, staat in dit hoofdstuk centraal.

In dit hoofdstuk zetten we ook een duidelijke stip op de horizon, om het bewaren, beleven en verbinden van erfgoed concreter te maken, over wat we willen bereiken. In hoofdstuk 3 staat een overzicht van de speerpunten en actielijnen.

De in hoofdstuk 1 uitgezette kaders en achtergronden vragen om een duurzaam en vitaal beleidsplan dat enerzijds op het bewaren van erfgoed en op versterken van de identiteit van een gebied gericht is. Anderzijds zal de verbindende kracht van het erfgoed door middel van dit beleidsplan meer benut kunnen en moeten worden bij kleine en grote ontwikkelopgaven.

Bewaren

Wat hebben we en hoe gaan we het bewaren?

Beleven

Hoe wordt erfgoed beleefd en hoe willen we het beleven?

Verbinden

Waar liggen de kansen? Hoe kunnen we inspireren?

De stip op de horizon van het beleidsplan erfgoed

Om een duurzaam en vitaal beleidsplan te voeren voor de toekomst, gaat gemeente Land van Cuijk aan de slag met concrete doelen en verhaallijnen: Over 5 jaar hebben we de volgende doelen bereikt.

Speerpunt Bewaren (doel 1)

De instandhouding van het onzichtbare en zichtbare erfgoed is goed geregeld via de omgevingsvisie, het omgevingsplan, de Archeologische beleidsadvieskaart en Cultuurhistorische waardenkaart.

Speerpunt Bewaren (doel 2)

De bescherming van het cultureel erfgoed is uitgebreid met beschermde gemeentelijke dorpsgezichten, landschappelijke structuren en gemeentelijke monumenten.

Speerpunt Beleven (doel 3)

De gezamenlijke identiteit van het Land van Cuijk is versterkt met behulp van de vier verhaallijnen.

Speerpunt Verbinden (doel 4)

De verbindende kracht van erfgoed inspireert als vanzelfsprekend en telt mee bij toekomstige bouw- en ontwikkelopgaven.

Om deze vier hoofddoelen te bereiken, zijn er niet alleen speerpunten met subdoelen opgesteld (hoofdstuk 2.2), maar ook vier verhaallijnen. De verhaallijnen zijn typerend voor erfgoed in het Land van Cuijk. Ze worden in de volgende paragraaf besproken.

2.1 Verhaallijnen

Erfgoed heeft een verbindende kracht, het doet ertoe en het draait vaak om identiteit, stelden we vast (zie hoofdstuk 1). Een definitie van die identiteit is lastig te geven, maar vanuit erfgoed zijn er wel duidelijke aanknopingspunten aan te wijzen, die voor het Land van Cuijk en haar inwoners treffend zijn. We werken daarom met verhaallijnen: Het zijn voor het Land van Cuijk sprekende verhaallijnen, waarop verder gebouwd kan worden. De vier verhaallijnen zijn ontwikkeld op basis van het bureauonderzoek naar de geschiedenis van Land van Cuijk en de opbrengst van het participatietraject (zie paragraaf 1.4).

In het bureauonderzoek kwam naar voren dat erfgoed in het Land van Cuijk een verhaal op zich is, dat millennia terug begon en met name door de vorming van het landschap en de invloed van de mens ontwikkeld is. In het participatietraject gaven inwoners aan wat zij onder erfgoed verstaan, wat typisch Land van Cuijks is en welke erfgoedparels ze in het bijzonder waarderen. Deze informatie sluit grotendeels aan bij hoofdlijnen uit het bureauonderzoek en tezamen leiden ze tot de keuze voor de volgende verhaallijnen:

1. **Cultuurhistorisch landschap in het Land van Cuijk**
2. **Gebouwde parels in het Land van Cuijk**
3. **Religieus Land van Cuijk**
4. **Bevochten Land van Cuijk**

In deze overkoepelende verhaallijnen is het erfgoed van het Land van Cuijk te vangen. De verhaallijnen zijn als rode draad door de eeuwen heen representatief voor hoe het Land van Cuijk zich heeft ontwikkeld. De richtingen en keuzes voor bewaren, beleven en verbinden van cultureel erfgoed, zullen voor een belangrijk deel gebaseerd zijn op deze verhaallijnen.

Cultuurhistorisch landschap in het Land van Cuijk

Het verhaal van Land van Cuijk is onlosmakelijk verbonden met het landschap. De mens heeft het landschap in de loop van de eeuwen naar zijn hand gezet en de ondergrond en de ligging ten opzichte van de Maas en de Peel is van grote invloed geweest op die ontwikkeling van dit gebied. Dat verklaart ook de verschillende landschapstypen in deze gemeente; met de bolle akkers, het essen- en kampenlandschap, de gebieden langs de rivier. Het cultiveren van het landschap begon al in de prehistorie, toen mensen zich hier gingen vestigen, het land bewerkten en nederzettingen vormden. Tegenwoordig spreken we over de inrichting van het landschap, die duidelijk maakt hoe maakbaar we onze omgeving achten. Het landschap is vooral in de afgelopen 150 jaar in een rap tempo veranderd en het is belangrijk dat we ons bewust zijn van wat we willen bewaren en hoe we het willen of moeten ontwikkelen.

Onder cultuurhistorisch landschap verstaan we onder andere: het onzichtbare archeologische landschap met oude rivierlopen, de hoger en lagergelegen gronden, kerkpadjes, dijken, wielen, boerenerven, molenbiotopen, groen erfgoed, het Duitse lijntje, Maasheggen, de Beerse Overlaat, de rechte sloten ten gevolge van ontginningen in de Peel, de kroondomeinen van Princepeel, de Raamvallei, de historische structuur van wegen en kerkdorpen etc. Het landschap geeft in haar verschijningsvorm veel van de geschiedenis prijs.

Gebouwde parels in het Land van Cuijk

Gebouwd erfgoed (gebouwen en aangelegd erfgoed) levert een belangrijke waarde aan de ruimtelijke kwaliteit en de beleving van een plaats of gebied. De oudste parels binnen deze verhaallijn zijn doorgaans overblijfselen van de Romeinen (zoals de Romeinse weg en brug) of onderdelen van kastelen en kerkgebouwen in het Land van Cuijk. Ze zijn belangrijk vanwege hun rol in de geschiedenis. De meeste gebouwde erfgoedparels hebben vanuit dat oogpunt misschien een kleinere rol gespeeld, maar dragen bij aan de positieve belevingswaarde van een gebied, bijvoorbeeld vanwege hun schoonheid, de cultuurhistorische of bouwhistorische waarde. De gebouwen geven mensen het gevoel dat ze zich er thuis voelen, omdat ze bijvoorbeeld herinneren aan vroeger, of omdat het herkenningspunten zijn.

Gebouwen dragen verhalen mee over bewoners of de periode waarin ze gebouwd zijn of dragen bij aan persoonlijke herinneringen. De hoeveelheid en diversiteit van gebouwde erfgoedparels is groot in het Land van Cuijk. Een greep uit de bekende en minder bekende erfgoedparels die de gemeente rijk is: kastelen, boerderijen, parken, bijgebouwen, woonhuizen, voormalige gemeentehuizen, molens, gemalen, stationsgebouwen, fabrieken, schoorstenen, cafés, maar ook een oude waterput, kadewanden, beschermde stads- of dorpsgezichten.

Religieus Land van Cuijk

De verhaallijn religie past in het bijzonder bij het Land van Cuijk. Het is een typisch Oost-Brabantse streek waar het katholieke geloof vanaf de opmars van het 'Rijke Roomse leven' tot ver in de twintigste eeuw een rol speelde in de samenleving van kerkdorpen. Typisch Brabants zijn ook de vele kloosters. Begin negentiende eeuw waren er nog maar 15 kloosters over in Nederland (waarvan drie zeer oude kloosters (>650 jaar) in onze gemeente) en rond 1900 waren er 700 kloosters in onze provincie. Het katholieke geloof had veel invloed omdat het zorgde voor onderwijs en zorg. ^{vi}[].

Het is een verhaallijn waarin belangrijke historische gebeurtenissen en ontwikkelingen voor dit gebied thuishoren. De strijd om geloof werd lang gevoerd in de Nederlanden. Zo werd ook in Land van Cuijk na de 80-jarige oorlog het katholieke geloof voor de burgers verbannen naar schuilkerken en de kloosterlingen gingen naar 'Refugiekloosters'. En de protestantse kerkgebouwen en voormalige synagogen vertellen ieder voor zich een bijzonder verhaal over hun verleden.

Religieus erfgoed is onlosmakelijk verbonden met het Land van Cuijk. Het kerkenlandschap met haar overwegend katholieke kerken is typerend. Veel religieuze onderdelen zijn bewaard gebleven en zichtbaar in het landschap, zoals kapellen, wegkruizen, (elementen op) begraafplaatsen.

In sommige kerkgebouwen zijn verschillende geloven beleden of ze hebben inmiddels een heel andere bestemming. Ze blijven als gebouw voor een kern ertoe doen. De meeste kloosters hebben een andere bestemming gekregen of zijn verdwenen, maar de herinneringen aan dit erfgoed zijn er veel.

Religieus Land van Cuijk gaat ook over graven en begraven door de tijd heen. Voor de komst van het christelijke geloof zijn hier verschillende heiligdommen geweest uit de Romeinse tijd en eerder. Religie is in brede zin een vorm van spiritualiteit, gevoelens, gedachten en heeft betrekking op de zin van het leven. De uitingen hiervan zijn vaak terug te vinden in de manier waarop mensen begraven zijn. Vaak kregen ze geschenken mee met een symbolische waarde. De grafgiften die aangetroffen worden bij een archeologische opgraving vertellen over rituelen in dit gebied.

Bevochten Land van Cuijk

In het Land van Cuijk is door de eeuwen heen veel strijd geleverd. Deze verhaallijn spreekt zeer tot de verbeelding, omdat er altijd een moment kwam dat er gevochten werd om een gebied te willen behouden. Het Romeinse Castellum in Cuijk werd ca 1700 jaar geleden gebouwd als onderdeel van een verdedigingslinie. Over de vestingstad Grave is veel geschreven. Het wordt de meest belegerde stad van de Nederlanden genoemd en krabbelde na iedere slag of bezetting weer op. De Zuiderwaterlinie, militair erfgoed van nationaal belang, ligt deels in onze gemeente. Het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog is in de gemeente rijk vertegenwoordigd met kazematten, de rol van het Duitse lijntje, belangrijke verdedigingslinies, herinneringen aan grote slagen, zoals de slag bij de Thompsonbrug in Grave en de slag bij Overloon.

In deze verhaallijn speelt erfgoed een verbindende rol. Door middel van het erfgoed worden verhalen verteld over leven en dood, over vrij zijn of niet, door de functie en het verhaal van een erfgoedobject. Het is een actueel thema, omdat de Tweede Wereldoorlog nog niet zo lang geleden plaatsvond en omdat vrijheid nog steeds geen vanzelfsprekendheid is. Langs het erfgoed zijn wandelroutes ontstaan, zoals *De Liberation Route Europe*. Deze leidt je langs historische locaties die een belangrijke rol speelden in de laatste fase van de Tweede Wereldoorlog. Deze locaties hebben een grote invloed gehad op de bevrijding van Nederland.

2.2 Speerpunten van het beleidsplan

Speerpunt Bewaren (doel 1)

Bewaren

Eind 2027 willen we doel 1 bereiken

Doel 1:
De instandhouding van het onzichtbare en zichtbare erfgoed is goed geregeld via de omgevingsvisie, het omgevingsplan, de Archeologische beleidsadvieskaart en Cultuurhistorische waardenkaart.

Wat doen we al?

- ✓ We zijn aanspreekpunt voor erfgoed gerelateerde onderwerpen.
- ✓ De gemeente heeft een eigen archeoloog in dienst. Deze kent het gebied, de onderzoeken en de samenhang. We doen archeologisch onderzoek wanneer verwachte bodemschatten door ontwikkelingen bedreigd worden.
- ✓ In de voormalige gemeenten hanteren we de uitgangspunten die in de Archeologische Beleidsadvieskaart zijn opgenomen.
- ✓ De specialist erfgoed adviseert over ontwikkeling / restauratie instandhouding van erfgoed.
- ✓ Voor de keuzes ten behoeve van cultureel erfgoed wordt de Provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart gebruikt. In de voormalige gemeenten Grave en Mill en Sint Hubert maken we voor keuzes ten behoeve van cultureel erfgoed gebruik van de Cultuurhistorische waardenkaart.
- ✓ We adviseren bij het vinden van nieuwe bestemmingen voor monumenten, zoals kerkgebouwen die vrijkomen.
- ✓ Gemeentelijke monumenten in de voormalige gemeente Grave en gemeente Cuijk kunnen gebruikmaken van de subsidieregeling voor instandhouding monumenten. In Boxmeer wordt het abonnement bij de Monumentenwacht vergoed.

Dit gaan we doen:

Bovenstaande taken blijven we uitvoeren. Daarnaast gaan we stappen zetten naar een uitvoeringsbeleid op een hoger niveau, met specifieke in te zetten instrumenten en een passend beschermingsregime. Daarmee kunnen we op een betere manier afwegingen maken over wat er met ons erfgoed gebeurt. Waar het een beleidskeuze betreft lichten we dat toe.

Speerpunt Bewaren (doel 1)

De instandhouding van het onzichtbare en zichtbare erfgoed is goed geregeld via de omgevingsvisie, het omgevingsplan, de Archeologische beleidsadvieskaart en Cultuurhistorische waardenkaart.

Opstellen van archeologiebeleid, een Archeologische Beleidsadvieskaart (ABAK) en een Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)

Voor het bewaren van het ondergrondse erfgoed, gaan we nieuw archeologiebeleid opstellen. Goed archeologiebeleid valt of staat met een actuele beleidsadvieskaart en gedegen advisering. Gemeenten zijn verplicht om het beleid op orde te hebben en dat gaan we regelen voor de gehele gemeente: we maken een Archeologische Beleidsadvieskaart, die aangeeft wat de te verwachten archeologische waarden van een gebied zijn en die gekoppeld is aan het bestemmingsplan of omgevingsplan. De regels met betrekking tot de uitvoeringsplicht van archeologisch onderzoek worden opgenomen in de Archeologische Beleidsadvieskaart.

De gemeente kan hiermee aangeven op welke wijze omgegaan wordt met het onzichtbare erfgoed. Op voorhand worden geen periodes in onderzoek uitgesloten; de onderzoeksagenda geeft echter richting bij het uitwerken van onderzoeken. Beleidskeuzes zijn gericht op een kwalitatief goed beleid en het zichtbaar maken van informatie uit opgraven en onderzoeken. Dat komt terug bij Speerpunt Beleven en Verbinden. In Bijlage 2 hebben we uitgangspunten voor het beleid opgenomen.

We gaan ook een Cultuurhistorische Waardenkaart opstellen, voor waarden van het zichtbare erfgoed in de gemeenten. Het is een onmisbaar instrument bij het

uitvoeren van dit beleidsplan. In ruimtelijke procedures zijn initiatiefnemers verplicht om duidelijk te maken hoe men omgaat met cultuurhistorische waarden. De gemeente heeft een belangrijke rol in duidelijk maken welk erfgoed er is en deze kaart biedt tegelijkertijd een mooie kans om daar een schepje bovenop te doen. De kaart inspireert, geeft richting, context over de omgeving en houvast bij ontwikkelingen, zowel voor de initiatiefnemer als voor de erfgoedsspecialist.

De basis op orde brengen in relatie tot de Omgevingswet

Dit actiepunt gaat over wat een gemeente qua beleid en informatievoorziening op orde moet hebben, mede vanwege de aanstaande Omgevingswet.

Dat betekent dat we werken aan een stevig fundament, waarin advisering en informatievoorziening goed geregeld is.

- De Erfgoedverordening gemeente Land van Cuijk wordt bij dit beleid vastgesteld ter vervanging van de erfgoedverordeningen van de voormalige gemeenten. De verordening is aangepast op de veranderingen die de Omgevingswet mee zal brengen.
- De Archeologische Beleidsadvieskaart en de Cultuurhistorische Waardenkaart worden gekoppeld aan het bestemmingsplannen en op termijn aan het omgevingsplan.
- Voor de omgevingsvisie en het omgevingsplan wordt aangegeven op welke wijze wordt omgegaan met erfgoed op basis van bovenstaande instrumenten en een nader te onderzoeken juridische verankering. De kwaliteit van advisering, in de volgende paragraaf toegelicht, wordt hierbij meegenomen.
- Onder de Omgevingswet is de registratie van erfgoed aangepast. De ontsluiting van de informatie over erfgoed nemen we als actiepunt mee in de beleidsperiode.
- Vanuit de Erfgoedwet is een gemeente verplicht om de informatievoorziening over erfgoed op orde te hebben. Er wordt een website ingericht, voor Land van Cuijk, waar we informatie voor inwoners, monumenteigenaren en initiatiefnemers onderbrengen.

Kwaliteit van informatie, advisering en toezicht

Service en kwaliteit van informatie naar inwoners, monumenteigenaren en initiatiefnemers vinden we niet alleen vanzelfsprekend, maar zijn ook een speerpunt van de Omgevingswet.

De oprichting van de website is een belangrijke stap hierin. Daarmee kunnen we informeren en inspireren. Onderwerpen zoals duurzaamheid, subsidie, ruimtelijke kwaliteit krijgen hier een plek.

Daarnaast is er behoefte aan controle op de werkprocessen, waarin er genoeg aandacht is voor de advisering over erfgoed in de omgeving van een bouwontwikkeling, de toezicht en handhaving bij monumenten (speerpunt Erfgoedwet), advisering over duurzaamheid en sturen op ruimtelijke kwaliteit. Integrale aandacht voor ruimtelijke kwaliteit in de fysieke leefomgeving zal steeds meer moeten groeien en is onder de Omgevingswet van belang. Erfgoed en ruimtelijke kwaliteit hangen nauw samen. Het is belangrijk dat dat in samenhang met de vakgebieden Stedenbouw en Natuur en Landschap wordt uitgewerkt in een kwaliteitshandboek.

Dit actiepunt heeft prioriteit en zal intern worden opgepakt. Een voorstel voor een nieuwe werkwijze wordt in 2024 aan de gemeenteraad aangeboden.

Subsidieregeling instandhouding

De regelingen van de voormalige gemeenten in het Land van Cuijk zijn vervangen door één subsidieregeling, de Subsidieregeling instandhouding gemeentelijke monumenten. Eigenaren van gemeentelijke monumenten kunnen hiermee rekenen op ondersteuning bij het op verantwoorde manier onderhouden van het monument.

Verduurzaming van monumenten

De verduurzamingsopgave voor Nederland is groot en ook monumenteigenaren staan voor die uitdaging. Het verduurzamen van een monument is ook in het belang van het behoud ervan. Het is echter geen eenvoudige opgave. We gaan de eigenaren van monumenten helpen door ze te informeren over de mogelijkheden. Daarnaast verruimen we en verduidelijken we in deze gemeente

de mogelijkheden voor de toepassing van zonnepanelen. Uitgangspunt is dat onder voorwaarden medewerking verleend kan worden aan de plaatsing van zonnepanelen mits deze niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg en de plaatsing niet te koste gaat van de aanwezige cultuurhistorische waarden. Hiervoor wordt een beleidsregel opgesteld met de voorwaarden voor de plaatsing op gemeentelijke monumenten, op rijksmonumenten, binnen gemeentelijke stads- en dorpsgezichten en het rijksbeschermd stadsgezicht in Grave. Ruimtelijke kwaliteit blijft hierbij een belangrijk criterium.

Ook gaan we aan de slag met de Routekaart Verduurzaming Monumenten, een landelijke lijn die we lokaal uitwerken en bekend maken.

Advisering bij herbestemmingen

Een monument een andere bestemming geven is van alle tijden en het credo dat we hierbij hanteren is 'behoud door ontwikkeling'. Als het nodig is dat een monument een andere bestemming krijgt, bijvoorbeeld een kerk of een voormalig stadhuis, dan denkt de gemeente mee in de mogelijkheden. Uitgangspunt is altijd behoud van het monument, maar dat betekent niet dat er niets mag veranderen. Als voorbeeld noemen we hier de monumentale kerk in Langenboom, die door een transformatie een nieuwe maatschappelijke functie voor het dorp krijgt.

Advisering bij vrijkomende kerkgebouwen: vanuit landelijk beleid werden er afgelopen jaren in veel gemeenten kerkenvisies opgesteld, die hulp bieden bij een herbestemmingsopgave wanneer er een kerk z'n deuren zal sluiten. Dat heeft grote impact op een kern en het proces is ingewikkeld vanwege verschillende stakeholders en belangen. Voor zowel de voormalige gemeenten Grave als voor voormalig Mill en Sint Hubert is een kerkenvisie opgesteld. Een sleutelwoord hierin is 'dialoog'. We gaan in gesprek met de kerkeigenaren binnen het Land van Cuijk om in beeld te krijgen welke eventuele kerksluitingen er zullen gaan plaatsvinden. We volgen binnen de gehele gemeente de adviezen en werkwijze die in beide visies op gelijke wijze zijn voorgesteld. In Bijlage 3 hebben we de uitgangspunten opgenomen.

Molens

In de gemeente zijn verschillende molens te vinden. Zij vormen een bijzondere categorie monumenten, want ze vertellen het verhaal van vooruitgang of industrie in een gebied. De oorspronkelijke functie is meestal verouderd vanwege nieuwe technieken en industrieën. We vinden het belangrijk om molens voor de toekomst te bewaren en dat kan bereikt worden door goed onderhoud te plegen en ze met regelmaat te laten draaien. De omgeving van de molen is hierbij ook van belang: de molenbiotoop. Wind moet naar de molen toe en van de molen af kunnen waaien en zo werkt dat ook met water voor watermolens. Daarnaast zijn de ruimtelijke kwaliteit en de zichtlijnen van belang voor de esthetische waarde van een molen.

Om een molen als instrument te bewaren is het belangrijk dat de molen op regelmatige basis draait. Daarom wordt een draaipremie voorgesteld die bestaat uit de evenredige verdeling van het beschikbare bedrag wat door de voormalige gemeenten voor dit doel ter beschikking werd gesteld en wat ten goede komt aan alle molens in het Land van Cuijk. De draaipremie bedraagt in ieder geval minimaal € 500 euro per molen.

In afstemming met de afdeling Vastgoed, die eigenaar is van 9 van de 12 molens binnen de gemeente wordt onderzocht hoe om te gaan met dat bedrag voor de tegemoetkoming van de vrijwillige molenaars en het zogenaamde klein onderhoud.

Voor het draaien van de molens is de bescherming van de molenbiotoop onmisbaar. Afgesproken is dat de gemeente zich inspent om de molenbiotoop zoveel mogelijk te herstellen of tenminste te behouden in het omgevingsplan zover dat mogelijk is.

Speerpunt Bewaren (doel 2)

Bewaren

Eind 2027 willen we doel 2 bereiken

Doel 2:
De bescherming van het cultureel erfgoed is uitgebreid met beschermde gemeentelijke dorpsgezichten, landschappelijke structuren en gemeentelijke monumenten

Wat doen we al?

In de voormalige gemeenten zijn eerder gemeentelijke monumenten aangewezen en ook beschermde dorpsgezichten. De kennis over deze procedures is intern aanwezig.

Dit gaan we doen:

Speerpunt Bewaren (doel 2)

De bescherming van het cultureel erfgoed is uitgebreid met beschermde gemeentelijke dorpsgezichten, landschappelijke structuren en gemeentelijke monumenten.

De lijst van het beschermde erfgoed in de gemeente gaan we aanvullen met nieuwe gemeentelijke monumenten.

Met deze keuze hebben we over vijf jaar een geactualiseerd en volwassen bestand van beschermd erfgoed. Daarvoor vinden we het belangrijk om onderscheid te maken in de mate van bescherming en de motivatie.

We starten met het opstellen en vaststellen van criteria en spelregels voor de gemeentelijke bescherming. Dan volgt een inventarisatie van monumentwaardig erfgoed en een selectie voor een aanwijzingsprocedure. We kiezen een heldere doelstelling met betrekking tot de selectie in deze beleidsperiode, namelijk:

- gemeentelijke monumenten
- karakteristieke panden (vooral vanwege uiterlijke vorm of samenhang met de omgeving, bescherming betreft buitenzijde)
- stads- en dorpsgezichten (vanwege een samenhang in vorm, bescherming betreft de buitenzijde)
- Voor de aanwijzingsprocedure start, informeren we de gemeenteraad over de opzet, de inventarisatie en de procedure.

Wettelijk verplicht	Waarvoor kiest deze gemeente?
Gemeente = bevoegd gezag	Subsidieregeling gemeentelijke monumenten
Archeologische Beleidsadvieskaart	Ondersteunen bij verduurzamen monumenten
Cultuurhistorische waardenkaart	Ondersteunen bij herbestemmingen
Omgevingswet – de basis op orde	Molens
Informatie, advisering en handhaving	Lijst van beschermde monumenten uitbreiden

Speerpunt Beleven

Beleven

Land van Cuijk kiest heel bewust voor 'Erfgoed Beleven'. Een uitgelezen kans om de identiteit van deze gemeente op de kaart te zetten. Over 5 jaar willen we doel 3 bereiken.

Doel 3:

De gezamenlijke identiteit van het Land van Cuijk versterkt is met behulp van de vier verhaallijnen.

Wat doen we al?

De geschiedenis van het Land van Cuijk speelt een rol bij recreatie en toerisme, als men de gemeente wil verkennen via de gemeentelijke website.^{vii} Er is op deze website (Ontdek Land van Cuijk) ruimschoots aandacht voor verhalen uit het verleden van Land van Cuijk. Er worden verschillende arrangementen aangeboden die aansluiten op het aanbod.

Land van Cuijk heeft een interessant aanbod aan historische parels en informatie door de gemeente heen, ook in concrete uitingen. Denk aan Grave als toeristische trekpleister, maar ook de Maasheggen, het Romeinse verleden van Cuijk en omstreken, Erfgoedcentrum Kloosterleven, de kastelen, de landgoederen, de musea enzovoort.

Zo goed als iedere kern heeft een heemkundevereniging. Deze verenigingen bewaren een schat aan informatie over de leefomgeving, onder de auspiciën van bevlogen leden. Er is contact gelegd met de meeste heemkundeverenigingen binnen de gemeente.

Dit gaan we doen:

Speerpunt Beleven (doel 3)

De gezamenlijke identiteit van het Land van Cuijk is versterkt met behulp van de vier verhaallijnen.

De rode draad van erfgoed en zijn verhalen door de eeuwen heen zijn te vinden in de vier verhaallijnen. Hoewel dat erfgoed overal om ons heen is, kent men doorgaans slechts de bekende erfgoedparels zoals de binnenstad Grave, klooster St. Agatha, de 3-eenheid in Velp, kasteel de Tongelaar, de oliemolen in Oploo, de Maasheggen etc. De Zuiderwaterlinie in onze gemeente is een echte erfgoedparel, en verdient meer bekendheid.

De vier verhaallijnen spelen bij 'beleven' een verbindende rol om de identiteit van het Land van Cuijk te versterken. Ze zijn sprekend voor het erfgoed en de verhalen van het Land van Cuijk. Met de verhaallijnen wordt het eenvoudiger om de verhalen en het erfgoed zogezegd te kanaliseren en beter tot hun recht te laten komen.

☆ **De gezamenlijke identiteit versterken**

We gaan de verhalen van het Land van Cuijk verzamelen en delen, zodat de historie van deze gemeente via het erfgoed meer tot leven komt. Het zal de gezamenlijke identiteit van het Land van Cuijk versterken. Dat gaan we met de volgende acties doen:

- Erfgoed Land van Cuijk krijgt een eigen website. Naast een informerende functie, heeft deze een platformfunctie. Door verhalen uit Land van Cuijk hier te delen, dragen we bij aan de identiteit van het Land van Cuijk. Het platform komt onder het speerpunt Verbinden ook terug.
- De website wordt een inspiratiebron voor Erfgoed Beleven en bouwt voort op de 4 verhaallijnen.
- We gaan in gesprek met partners die willen meehelpen om het erfgoed meer onder de aandacht te brengen. Zoals Visit Land van Cuijk, de Historische Kring Land van Cuijk, de heemkundeverenigingen, dorpsraden, musea en ondernemers, Erfgoed Brabant.
- Specifiek willen we de samenwerking intensiveren met Visit Land van Cuijk, dat vanuit zijn platform en expertise in contact staat met de doelgroepen die met Erfgoed Beleven bereikt moeten worden.
- We trekken een "Artist in residence" aan, een kunstenaar of vormgever, die aan de slag gaat met het verbeelden van karakteristiek erfgoed uit de gemeente. Dit doen we door middel van op te stellen criteria en een prijsvraag. Het product willen we gaan vermarkten binnen en buiten Land van Cuijk ter versterking van de identiteit.

We pakken de samenwerking op met zendende partijen zoals Omroep Land van Cuijk en Erfgoed Brabant. De lokale omroep kan erfgoedbeleving versterken door in uitzendingen meer aandacht te geven aan de historie van Land van Cuijk. Het Brabantse platform kan een rol spelen in het verhaal van onze gemeente delen.

☆ **Beleefbaar maken van archeologie**

Het wordt een wettelijke taak van de gemeente om archeologie en de resultaten van het archeologisch onderzoek in de komende jaren meer onder de publieke aandacht te brengen. Archeologisch onderzoek is een wetenschappelijke discipline. In de komende jaren wordt een gemeentelijke archeologische onderzoeksagenda opgesteld. Dit wordt een dynamisch geheel dat gaandeweg organisch zal groeien.

Resultaten van archeologische onderzoeken en informatie over archeologie in het algemeen gaan we op publieksvriendelijke wijze naar voren brengen via de erfgoedwebsite en het Erfgoedplatform. Ook gaan we samen met de amateurarcheologen, die kennis hebben van de lokale archeologie, kennis delen op deze media.

Archeologie delen met iedereen:

Waar?

- in musea,
- via informatieborden,
- straatpatronen en
- andere aantrekkelijke mogelijkheden

Hoe?

Fase 1

- een onderzoek naar aanbevelingen,
- een top 10 samenstellen

Fase 2

Een voorstel doen aan de gemeenteraad voor de uitvoering.

Daarnaast is het belangrijk om op meer plekken in Land van Cuijk de informatie over archeologie te delen in musea, via informatieborden, in straatpatronen en op andere aantrekkelijke manieren voor een breed publiek. Dit pakken we in twee fasen op: een onderzoek naar aanbevelingen op dit gebied, een top 10, waarna in een tweede fase een voorstel wordt gedaan aan de gemeenteraad voor de uitvoering op onderdelen. Archeologiebeleid wordt in hoofdstuk 2.4 verder toegelicht.

☆ **Open Monumentenweekend**

In Open Monumentenweekend openen monumenten hun deuren voor publiek. Het is een geliefde manier van erfgoedbeleving en we promoten deze dagen, verzamelen en delen informatie van comités in de gemeente en delen programma's en verhalen op onze mediakanalen. Dit evenement leent zich goed voor de bewustwording van de vier verhaallijnen. En voor het uitdragen van erfgoed in de vele kernen van het Land van Cuijk.

☆ **Monumentenschildjes**

Monumentenschildjes laten zien dat een gebouw een bijzondere waarde heeft. Het draagt bij aan de zichtbaarheid van erfgoed in de gemeente. Ieder beschermd monument in Gemeente Land van Cuijk kan een monumentenschildje krijgen voor een zichtbare plek op een gevel.

☆ **Educatie**

Erfgoededucatie gaat over de omgeving van de leerlingen, en die ervaren ze het beste door erfgoed in de omgeving ook echt te bezoeken. Daardoor worden de betrokkenheid en de verbondenheid van de leerling met zijn eigen omgeving groter.^{viii}

Op verschillende plekken in het Land van Cuijk wordt erfgoed op verrassende wijzen aan educatie gekoppeld. We gaan in gesprek met het onderwijs over of en hoe erfgoed een dienende rol kan spelen bij het leren van en over het verleden.

☆ **Immaterieel Erfgoed**

Tradities en gewoonten, typisch voor dit gebied of voor een van de kernen: dat valt onder immaterieel erfgoed. Dit nieuwe erfgoedveld gaan we komende jaren verkennen. We gaan in gesprek met de cultuuraanjager over op welke manier we dit kunnen herkennen, erkennen en beleven. De cultuuraanjager gaat op zoek naar nieuwe ideeën en andere verbindingen om dit erfgoed binnen de gemeente een plek te geven.

Verplicht	Waarvoor kiest deze gemeente?
Website met informatie	Identiteit van het Land van Cuijk versterken (website met platformfunctie, samenwerking Visit Land van Cuijk, Artist in residence, samenwerking met zendende partijen)
Beleefbaar maken van archeologie (wordt verplicht: Verdrag van Faro)	Promotie Open Monumentenweekend
	Monumentenschildjes
	Verkenning educatie en immaterieel erfgoed

Speerpunt Verbinden

Verbinden van erfgoed is een bijkomende manier om erfgoed te bewaren en beleefbaar te maken. Het vervult een eigen dynamische rol in het beleidsplan. Verbinden impliceert in dit geval een beweging naar andere ontwikkelingen en dat is precies wat we gaan doen. Het is een essentiële stap om het erfgoed niet te laten ondersneeuwen, maar juist te benutten, bij de grote ontwikkelingen van komende decennia. Het doel dat hierbij past is dat:

Verbinden

Erfgoed telt mee in veel ontwikkelingen. We willen deze verbinding duidelijk gaan leggen bij de grote ontwikkelingen van komende decennia. Het doel dat hierbij past is dat:

Doel 4:

De verbindende kracht van erfgoed inspireert als vanzelfsprekend en telt mee bij toekomstige bouwen ontwikkelopgaven.

Monumentenzorg gaat van oudsher gepaard met tegengestelde belangen [behoud versus beoogde ontwikkelingen]. Dat imago heeft erfgoedbeleid nog steeds vanuit sommige vakdisciplines. Toen het credo: 'behoud door ontwikkeling' steeds vaker in de praktijk werd gebracht, kwam men erachter dat het betrekken van erfgoed een grote meerwaarde kan hebben voor een project. Dat heeft te maken met dat gevoel van identiteit of met ruimtelijke kwaliteit. We staan aan de vooravond van grote ontwikkelingen op het gebied van de energietransitie, de transitie van landbouw, het bouwen van extra woningen en de uitdagingen op het gebied van klimaatveranderingen.

Bij de start van grote projecten of het opstellen van visiedocumenten, moeten koppelkansen worden verkend, voortbouwend op het motto: 'If you can't beat them, join them'. Naast de positieve bijdrage van erfgoed aan de beleving van de leefomgeving, blijkt ook dat oplossingen uit het verleden, opnieuw van nut kunnen zijn bij nieuwe ontwikkelingen. Denk aan vocht dat in het Maasheggengebied al millennia wordt vastgehouden door de hagen, terwijl één van de uitdagingen van de toekomst is: hoe houden we het water vast in het gebied bij extreme droogte.

Erfgoed verbinden gaat echter ook over het verbinden aan maatschappelijke opgaven, een opdracht die uit het Verdrag van Faro voortkomt. Voor alle bovenstaande punten is het belangrijk dat de informatie goed te vinden is, in ieder geval via een website.

Wat doen we al?

Het beleidsterrein erfgoed is zich bewust van de verbindende rol die het heeft en staat open voor betrokkenheid bij ontwikkelopgaven, maar ook voor verbindingen met verenigingen en andere organisaties.

Dit gaan we doen:

Speerpunt Verbinden (doel 4)

De verbindende kracht van erfgoed inspireert als vanzelfsprekend en telt mee bij toekomstige bouw- en ontwikkelopgaven.

Website en platform

De website die wordt opgezet voor erfgoed Land van Cuijk neemt een belangrijke verbindende rol in. Het is een middel om informatie en verhalen te delen, maar ook om mensen uit te nodigen om mee te doen en samen te bouwen aan het Panorama Land van Cuijk.

Er wordt een platform voor erfgoed Land van Cuijk opgericht. Gemeente Land van Cuijk neemt een faciliterende en aanjagende rol in als het gaat om het bouwen van een sterk netwerk binnen het erfgoedveld. In het kader van 'erfgoed verbinden' is het de bedoeling dat er samen met partners uit alle kernen beschrijvingen van erfgoed en verhalen van alle tijden gedeeld kunnen worden. Zo willen we in de komende jaren het Panorama Land van Cuijk verder aanvullen. De verhaallijnen dienen hierbij als kapstokken.

Samenwerking met het erfgoedveld

Land van Cuijk heeft 33 kernen en bij benadering even zoveel historische / heemkundeverenigingen. Daarnaast zijn er verschillende musea en andere erfgoed gerelateerde verenigingen waar de historie van het gebied of een object een rol speelt. De kennis over het verleden van de eigen kern en de omgeving is bij de vrijwilligers en de organisaties indrukwekkend en inspirerend. Met het erfgoedplatform willen we de kennis bundelen en uitdragen vanuit het Land van Cuijk. Die kennis is niet alleen interessant, zij kan ook een belangrijke rol spelen bij toekomstige ontwikkelopgaven.

Verbinding met de heemkundeverenigingen vinden we erg belangrijk. We zoeken naar een groeimodel om op contacten en initiatieven samen verder te bouwen. Voor het erfgoedplatform en het kanaliseren van informatie gaan we de samenwerking aan met de heemkundeverenigingen. Met het netwerk van

het erfgoedveld en de activiteiten die georganiseerd worden, is er al een goede basis om op verder te bouwen. De gemeente zal daarbij een aanjagende en faciliterende rol spelen. Het Verdrag van Faro zal op termijn ook hierin een uitwerking krijgen.

De komende jaren gaan we samen met het erfgoedveld op verschillende manieren bijdragen aan Erfgoed Beleven en Erfgoed Verbinden via het Erfgoedplatform. Denk aan stimuleren van interactie, kennisdelen, prijsvragen, de organisatie van erfgoedcafés, publicaties, werken met jaarthema's etc.

Koppelkansen

We gaan het belang van erfgoed naar voor brengen door bewust naar buiten te treden met inspirerende informatie en koppelkansen. Dat gaan we ten eerste doen door inspiratiepagina's te delen over koppelkansen, maar ook door de interactie op te zoeken bij de start van projecten. Enkele inspiratiebladen zijn na deze paragraaf opgenomen.

Daarnaast is het belangrijk om kennis op andere manieren te delen. Dat gaan we doen via de op te richten website over Erfgoed Land van Cuijk. Daar borduren we de komende periode op voort. Ook willen we minstens éénmaal per jaar een actueel koppelkansthema naar voren brengen met een inspirerende spreker en presentatie. Het delen van deze informatie via de mediakanalen is belangrijk om steeds meer terrein te winnen binnen ontwikkelopgaven waarin erfgoed een rol speelt.

Om richting te geven aan de samenwerking, werken we met jaarthema's, een jaarlijks erfgoedcafé, een website waar we samen publiceren etc.

Verdrag van Faro	Hoe gaat de gemeente Land van Cuijk dit bereiken?
Verbinden van erfgoed door erfgoed	Website met platformfunctie
	Samenwerking met het erfgoedveld
	Koppelkansen

2.3 Klaar voor de Omgevingswet

Met de speerpunten, de doelen en de acties is het Land van Cuijk goed voorbereid op de (gedachte van de) Omgevingswet. In deze paragraaf verduidelijken we hoe de gemeente erfgoed wil laten aansluiten op de Omgevingswet.

“Geschiedenis is het heden, gezien door de toekomst”
Godfried Bomans

Een visie op de toekomst van het Land van Cuijk kan niet zonder de inbreng van erfgoed. De gemeente heeft veel bijzonder erfgoed dat hoog gewaardeerd wordt en dat bescherming nodig heeft. Maar dat niet alleen. Erfgoed heeft de potentie om een belangrijke rol te spelen bij het (ruimtelijk) vormgeven van de gemeente. Met de invoering van de Omgevingswet ligt er een grote kans. In deze paragraaf beschrijven we hoe we ons voorbereiden en welke uitgangspunten we hanteren voor erfgoedbeleid in het Land van Cuijk onder de Omgevingswet.^{ixx}

Kruisherenklooster in St. Agatha. (Gem. Land van Cuijk)

Welke kansen biedt erfgoed voor de ontwikkeling van Land van Cuijk?

Versterking economie

Zie erfgoedbeleid niet als rem, maar als belangrijke stimulans om tot betere omgevingskwaliteit te komen. Want economische ontwikkeling is gebaat bij sterke, onderscheidende kwaliteiten. Het huidige én toekomstig erfgoed in het Land van Cuijk biedt daartoe volop kansen. De uitvoering van een beleidsplan functioneert het beste in samenspraak met andere vakgebieden. Alleen op die manier is een gedeelde toekomst en gedeelde verantwoordelijkheid gegarandeerd.

Leidraad

Erfgoed als identiteitsverschaffer en als leidraad; Land van Cuijk staat ergens voor! Een actief beleidsplan erfgoed heeft een stevige inbreng in het ruimtelijk ontwikkelen en versterken van de gemeente.

Co-creatie en trots

Samen vormgeven aan toekomstig erfgoed houdt de geschiedenis levend. Een beleidsplan erfgoed biedt ruimte aan co-creatie met professionals en burgers. Naast behoud van het materieel erfgoed wordt in het beleidsplan actief gezocht naar de verhalen rondom het erfgoed. Het inzetten op belevingswaarde maakt het mogelijk om de trots op het zichtbare, het niet zichtbare erfgoed en het immateriële erfgoed te versterken.

Burgerexpertise

Veel burgers voelen zich betrokken bij de omgeving en zetten zich in voor het verbeteren van de kwaliteit van de omgeving. Die kennis wordt structureler ingezet bij het beleidsplan om de rol en de positie van erfgoed blijvend levend te houden. Erfgoed wordt daarmee meer van de mensen.

Waarom een niet te missen kans?

De manier waarop we in Nederland schaarse ruimte ordenen is aan het veranderen. De ruimteclaims buitelen over elkaar heen. Dat vraagt om een andere en betere manier van werken. Deze manier is beschreven in de Omgevingswet. Die wet heeft tot doel om regelgeving te stroomlijnen, om lokaal bestuur meer maatwerk te bieden en om de integraliteit van plannen en projecten te versterken. Voor erfgoed biedt de Omgevingswet houvast voor de toekomst.

Cultuurhistorie onder de Omgevingswet: erfgoed zichtbaar maken

Voorheen	Onder de Omgevingswet
Een stolp erover	Kijken naar de ontwikkelingen in het verleden en meenemen in het heden
Versteend verleden	Een inspiratiebron voor de toekomst
Eenmalig	Doorgaand onderdeel van de omgevingskwaliteit

Hoe gaan we dat bereiken onder de Omgevingswet?

Het aanwezige erfgoed wordt verwerkt in vier verhaallijnen die mede zijn opgesteld na input van inwoners.

1. Cultuurhistorisch landschap Land van Cuijk
2. Gebouwde parels in het Land van Cuijk
3. Religieus Land van Cuijk
4. Bevochten Land van Cuijk

Deze vier lijnen vormen door de eeuwen heen een rode draad en zijn representatief voor hoe het Land van Cuijk zich heeft ontwikkeld. Bewaren, Beleven en Verbinden als beleidskeuzes zijn voor een belangrijk deel hierop gebaseerd.

Niet statisch maar dynamisch

Nieuw beleid voor erfgoed uitvoeren is geen statisch proces. Het vraagt om integrale samenwerking en uitwerking van wensen en wettelijke eisen. De invoering van de Omgevingswet biedt het Land van Cuijk dé kans om beleid voor erfgoed een steviger positie te geven in de ontwikkeling van de gemeente. Want cultureel erfgoed is een waardevol en essentieel onderdeel van de samenleving. Het heeft een grote invloed op de voortdurende identiteitsvorming van een gemeenschap. Door het verleden te kennen en actief in te zetten voor het heden en de toekomst geeft erfgoed de gemeente kracht en waardigheid.

Cultureel erfgoed als onderdeel van ruimtelijke kwaliteit

De doelstellingen van een omgevingsplan moeten in het verlengde liggen van de maatschappelijke doelen van de Omgevingswet, namelijk: een gezonde en veilige leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit. De regels voor cultureel erfgoed maken deel uit van die integrale kwaliteitsdoelstelling. Regels hebben niet alleen te maken met het monument, de bouwhistorie en het historische weefsel, maar ook met de fysieke leefomgeving als geheel, het samenbrengen van gezondheid, veiligheid en omgevingskwaliteit en het samengaan van natuur en cultuur.

Bij het opstellen van het omgevingsplan moet een balans worden gevonden tussen het sectorale erfgoedbelang en het integrale belang van een goede omgevingskwaliteit. Integratie biedt kansen om cultureel erfgoed een brede reikwijdte en een vanzelfsprekende rol te geven in alle afwegingen en adviezen over omgevingsplanactiviteiten.

Maar HOE zorg je voor integratie van erfgoed- en omgevingsbeleid?

Door de cultuurhistorie van een gebied goed te beschrijven in de omgevingsvisie wordt zij een onderdeel in de planvorming of ontwikkeling van nieuwe activiteiten in het gebied.

WANT:

Cultuurhistorie en ontwikkelingsgeschiedenis zijn direct in te zetten voor maatschappelijke opgaven van deze tijd. Er is veel kennis beschikbaar over de ondergrond, de water- en bodemlaag en de ontwikkeling van steden, dorpen, wegen en landschappen.

Het is belangrijk om een actieve houding te hebben naar andere vakgebieden en naar buiten toe. Zo kun je laten zien op welke (positieve en stimulerende) manier erfgoed benut kan worden bij projecten binnen en buiten de gemeente.

Adviescommissie voor omgevingskwaliteit

Met het ingaan van de Omgevingswet komt de huidige monumentencommissie te vervallen. Ter vervanging dient de gemeenteraad een nieuwe adviescommissie aan te stellen. De gemeente is verplicht om voor gebouwde en groene rijksmonumentactiviteiten advies te vragen bij deze gemeentelijke adviescommissie. Deze commissie moet in ieder geval over deskundigheid beschikken op het gebied van cultuurhistorie, bouw- en architectuurhistorie, restauratie, landschap en stedenbouw. Voor archeologische rijksmonumenten hoeft er geen advies bij deze commissie gevraagd te worden, de RCE heeft hierbij een advies- en instemmingsrecht. Gemeente Land van Cuijk heeft dit onderdeel al geregeld.

Regels

De Omgevingswet biedt de mogelijkheid om voor erfgoed aparte beleidsregels op te nemen. Met een beleidsregel worden de kaders ook formeel, juridisch vastgelegd, maar beleidsregels bieden meer interpretatieruimte dan in het omgevingsplan zelf. Ook kunnen in het omgevingsplan open normen worden opgenomen. Elke regel heeft zijn eigen werkingsgebied. Dat kan de hele gemeente zijn, een binnenstad, een woonwijk een straat of één perceel. Voor welke structuur wordt gekozen maakt in beginsel niet uit – het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) zal uiteindelijk zo werken dat bij het klikken op een bepaalde locatie de regels voor die locatie getoond worden.

2.4 Archeologie

Als gemeente hebben we de wettelijke taak het archeologisch erfgoed te beschermen en te behouden voor de toekomst. We zijn als het ware de rentmeesters van de archeologie en dragen er zorg voor dat toekomstige generaties kennis kunnen nemen van het verleden. Vanuit deze wettelijke taak is het dan ook niet mogelijk om vooraf te selecteren op bepaalde periodes of vondstcomplexen. Wel kan worden besloten bepaalde vindplaatsen niet op te graven. Immers, niet alles is de moeite van het opgraven waard. Om te kunnen beslissen over het al dan niet opgraven van een vindplaats moet de gemeente beschikken over een zekere mate van informatie over hetgeen in de grond zit.

Deze informatie kan enkel worden verkregen door archeologisch onderzoek, hetgeen volgens een getrapt systeem verloopt, waarbij het onderzoek een steeds grotere omvang krijgt tot aan het niveau van een opgraving. Tussentijds kunnen de resultaten aanleiding geven om het onderzoek te staken en het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Het besluit een vindplaats vrij te geven is gebaseerd op het oordeel van de gemeentelijk archeoloog van Land van Cuijk/Beleidsadviseur archeologie, die zich op zijn beurt baseert op de gegevens van het onderzoek, waarbij geldt dat het oordeel weloverwogen en goed onderbouwd is.

De gemeente Land van Cuijk heeft specifiek gekozen voor een eigen gemeentelijk archeoloog zodat deze vroeg in het ontwikkelingstraject betrokken wordt en op die manier tijdig de nut, noodzaak en de risico's van eventueel archeologisch onderzoek kan signaleren en hierop kan acteren.

In **Bijlage 2** is het archeologiebeleid uitgewerkt.

Opgraving Oliestraat (Grave) 16e eeuws (Gemeente Land van Cuijk)

Uitgangspunten en koppelkansen bij gebouwd erfgoed

Omgaan met monumenten?

Met deze drie onderdelen geven we aan hoe we omgaan met monumenten. De zijn van belang voor de omgevingskwaliteit.

Regelmatig onderhoud voorkomt kostbare restauraties. Onderhoud plegen gebeurt aan de hand van de 'restauratieladder'.

Om een monument te kunnen behouden kan het nodig zijn om de functie of bouwkundige onderdelen te wijzigen. Dit vraagt om een zorgvuldig proces, in samenspraak met de gemeente (en eventueel de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

Monumenten dragen bij aan een positieve belevingswaarde van onze omgeving. Ze vertellen iets over ons verleden en daarom telt het verhaal van de plek ook mee. Het zijn gebouwde parels en die koesteren we. Heeft u vragen? Mail dan naar: erfgoed@landvancuijk.nl

Een gebouw blijven gebruiken zorgt voor behoud

De modelboerderij Lactaria verstelt hoe Stevensbeek is ontstaan. Op de modelboerderij werd een van de eerste melkmachines in Nederland in gebruik genomen. De boerderij staat model voor nog veel meer ontwikkelingen.

Vandaag staat de boerderij weer model voor een moderne ontwikkeling. De boerderij krijgt een woonbestemming. Het gebouw blijft behouden en het dorp krijgt er woningen bij.

Restaureren doe je aan de hand van de restauratieladder

Het is een stappenplan dat je samen bekijkt om te komen tot een goede restauratie. Met dit stappenplan komt je tot een restauratie waarbij je de werkzaamheden uitvoert onder het motto; **“zo veel als noodzakelijk is en zo weinig als mogelijk is”**

De uitvoering doe je met de uitvoeringsrichtlijnen. (Stichting ERM)

Het monument behouden

Onderhouden en restaureren

Omgevingskwaliteit creëren en behouden

Behoud door ontwikkeling

De omgeving van de molen is van 'levensbelang'

Een molen is een echt Nederlands werktuig en staat symbool voor de industrialisatie in ons land.

De molen is

afhankelijk van zijn omgeving. Om goed te kunnen draaien moet er voldoende wind op de wieken komen. Het is voor de molen van 'levensbelang' om geen hoge gebouwen of bomen in de molenbiotoop, de omgeving van de molen, te hebben.

Uitgangspunten en koppelkansen bij landschappelijk erfgoed

Erfgoed als basis voor een ontwikkeling?

Erfgoed lijkt vaak verborgen, maar als je het wil zien, dan zie je het overal om je heen. De verkaveling, het kanaal en de spoorlijn vertellen veel over het verleden.

Het zijn ook gebiedskenmerken waardoor mensen zich thuis voelen in een omgeving. Dijken in het landschap vertellen hoe het water vroeger werd getemd. Kan deze dijk een nieuwe functie krijgen? Kan de manier van toen inspiratie bieden voor de ontwikkeling van nu?

Hoe kun je het verleden tastbaar houden en zorgen dat we er ons – ook in de toekomst – verbonden mee voelen.

De Peel-Raamstelling weer in stelling brengen

De Peel-Raamstelling vertelt een belangrijke geschiedenis van het Land van Cuijk, over het begin van WO II. In het gebied waren problemen met de waterhuishouding. Hierdoor waren er veranderingen nodig in het gebied. Dit was een uitgelezen kans om de stelling weer 'in werking' te zetten. De schootsvelden vrij te maken van beplanting zodat de

stelling beleefbaar wordt en fietspaden aanleggen zodat het beleefd kan worden.

De oude loop van de Maas, een basis voor ontwikkelingen

Als je van bovenaf kijkt zie je dat het gebied 'De Vilt' een hoef vorm heeft. Het is een oude bocht van de Maas. Door de eeuwen heen is er veel veranderd. Dat begon bij de aanvoer van water, die kwam niet meer van de Maas maar enkel regen- en kwelwater. Als je gaat ontwikkelen gebruik de ze geschiedenis als ondergrond.

"Niemand is tegen erfgoed..."

Ontwikkelen met erfgoed

Bewaren = Inspiratiebron
Beleven = Waardecreatie
Verbinden = Draagvlakvergroting

De binnenstad van Grave heeft erfgoedwaarden.

De erfgoedwaarden zorgen voor economische- en toeristischewaarden.

Wat was er heel vroeger?

Wat was er vroeger? En hoe wil je ermee omgaan?

De Peel, Van ondoordringbaar moeras naar grote export van turf.

Laat de ontwikkelingen zien, hoe geef je deze een plek in je nieuwe ontwikkeling?

Door de geschiedenis van het gebied mee te nemen blijven mensen zich verbonden voelen met een gebied. Op deze manier creëer je draagvlak voor een nieuwe ontwikkeling.

Hoofdstuk 3. Uitvoeringsprogramma

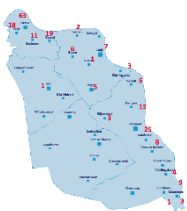
1. Bewaren
2. Beleven
3. Verbinden

In dit hoofdstuk beschrijven we welke acties in de komende vijf jaren worden uitgevoerd om de doelen van het Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk te behalen. Ze zijn onderverdeeld binnen de drie actielijnen, zoals we in Hoofdstuk twee hebben besproken: Bewaren, Beleven en verbinden.

Communicatieplan

De eerste stap is het opstellen van een communicatieplan, om alle speerpunten en acties op een zorgvuldige manier op te pakken. In het communicatieplan zal een overzicht komen van doelen, doelgroepen, communicatiemiddelen en -kanalen. Daarin zal de aandacht uitgaan naar de omgeving, onze inwoners en stakeholders, hoe we elkaar het beste kunnen bereiken en in gesprek blijven over de toekomst van ons culturele erfgoed.

Speerpunt Bewaren (doel 1)

Speerpunt Bewaren (doel 1)

De instandhouding van het onzichtbare en zichtbare erfgoed is goed geregeld via de omgevingsvisie, het omgevingsplan, de Archeologische beleidsadvieskaart en Cultuurhistorische waardenkaart.

Wat	Wie	Wanneer	Investering
Doel 1:			
Communicatieplan uitwerken voor het onderdeel Bewaren	In samenwerking met afdeling communicatie	2023	Kostenneutraal
Archeologische Beleidsadvieskaart (ABAK) opstellen op basis van landschappelijke gegevens en reeds bekende waarden.	Uitbesteed	2023	Totaal ca. 45.000, (Bestaand incl. budget)
Cultuurhistorische waardenkaart opstellen Opbrengst van raadpleging inwoners wordt hierbij meegenomen, evenals de 4 verhaallijnen. Ter besluitvorming voorleggen aan de Raad.	Uitbesteed	2023	Totaal ca. 45.000, (Bestaand incl. budget)
Opstellen van gemeentelijke archeologische onderzoeksagenda Ter besluitvorming voorleggen aan de Raad.	Intern	2023-2027	Kostenneutraal
De basis op orde. - De Erfgoedverordening gemeente Land van Cuijk vaststellen (direct bij vaststelling van dit beleid). - De Archeologische beleidsadvieskaart en de Cultuurhistorische waardenkaart worden na vaststelling gekoppeld aan de bestemmingsplannen of omgevingsplan van de Gemeente Land van Cuijk. - Voor omgevingsvisie en omgevingsplan wordt aangegeven op welke wijze wordt omgegaan met erfgoed op basis van bovenstaande instrumenten en nader te	Intern in afstemming met afd. Ruimte / GIS	2023 2023-2027 2023-2027	Kostenneutraal

onderzoeken juridische verankering. • Ontsluiting van informatie over monumenten in Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). • Een website over erfgoedbeleid Land van Cuijk inrichten. Informatie over het erfgoed, het beleid, uitgangspunten en regelingen onderbrengen bij deze website. Budget 2023 incidenteel t.b.v. archeologische waardenkaart: € 50.000 (-/- € 5.000) Budget 2023 incidenteel t.b.v. cultuurhistorische waardenkaart: € 60.000 (-/- € 10.000)		2023-2027 2023-2027	€15.000,- (Bestaand budget)
Onderzoek naar inzet en middelen om de kwaliteit van advisering en toezicht te handhaven in relatie tot de omgevingswet: • Informatie aan ontwikkelaars en monumenteigenaren • Structurele deelname aan omgevingstafel (vooraan in het proces) voor erfgoedonderdelen • Advisering / stimulering monumenten en duurzaamheid • Toezicht tijdens werkzaamheden aan monumenten • De staat van monumenten monitoren door middel van periodieke inspecties • Ruimtelijke kwaliteit (erfgoed, stedenbouw en natuur & landschap) in de leefomgeving.	Intern	2023-2024 2024	Kostenneutraal
De Subsidieregeling instandhouding gemeentelijke monumenten vaststellen (in bestaand budget is € 25.000 structureel subsidiebudget)	Intern	2023	€ 70.000 per jaar
Verduurzaming van monumenten • Beleidsregel zon op monumentendak wordt vastgesteld 2^e kwartaal 2023. • Routekaart Verduurzaming Monumenten uitwerken, zichtbaar maken en inbedden in advisering over erfgoed.	Intern	2023-2027	Kostenneutraal
Advisering bij herbestemmingen • Uitgangspunten bij vrijkomende kerkgebouwen zijn opgenomen in dit beleid. Deze informatie en informatie over advies bij herbestemmingen in het algemeen vindbaar maken voor initiatiefnemers, kerkeigenaren, inwoners, dorpsraden etc.		2023-2027	Kostenneutraal
Molens • In gesprek gaan met molenaars over behoud van molen en behoud / verbetering molenbiotoop.		2023-2024	Kostenneutraal

Behoud van molens dmv draaipremie *			(bestaand struct. Budget € 8.100 per jaar)
---	--	--	--

Speerpunt Bewaren (doel 2)

Speerpunt Bewaren (doel 2)

De bescherming van het cultureel erfgoed is uitgebreid met beschermde gemeentelijke dorpsgezichten, landschappelijke structuren en gemeentelijke monumenten.

Wat	Wie	Wanneer	Investering
Doel 2:			
De gemeentelijke bescherming van het cultureel erfgoed uitbreiden: - Inventarisatie maken van een uitbreiding beschermd erfgoed (gemeentelijke monumenten en stads- of dorpsgezichten). - Selectie maken van uit te breiden erfgoed. Aanwijzingsprocedure van de selectie opstarten en uitvoeren. - Criteria en spelregels voor bescherming / aanwijzing opstellen en vaststellen.	Intern	2023 2023-2024 2024-2027	Kostenneutraal Jaarlijks € 7.500,- (Bestaand incl. budget)
De gemeentelijke bescherming van het cultureel erfgoed uitbreiden: - Inventarisatie maken van een uitbreiding beschermd erfgoed (gemeentelijke monumenten en stads- of dorpsgezichten). - Selectie maken van uit te breiden erfgoed. Aanwijzingsprocedure van de selectie opstarten en uitvoeren. - Criteria en spelregels voor bescherming / aanwijzing opstellen en vaststellen.	Intern	2023 2023-2024 2024-2027	Kostenneutraal Jaarlijks € 7.500,- (Bestaand budget)

Speerpunt Beleven

Speerpunt Beleven (doel 3)

De gezamenlijke identiteit van het Land van Cuijk is versterkt met behulp van de vier verhaallijnen.

Wat	Wie	Wanneer	Investering
Doel 3:			
Communicatieplan uitwerken voor het onderdeel Beleven	In samenwerking met afdeling communicatie	2023	Kostenneutraal
De gezamenlijke identiteit versterken: - De op te richten website en platform (zie Erfgoed verbinden) inzetten als inspiratiebron. - In gesprek met partners die willen meehelpen om het erfgoed meer onder de aandacht te brengen. - De samenwerking intensiveren met Visit Land van Cuijk - Een 'Artist in residence', een kunstenaar of vormgever aantrekken via een prijsvraag. Het product vermarkten binnen en buiten Land van Cuijk. - Samenwerking met Omroep Land van Cuijk oppakken.		2023-2027 2023-2027 2023-2027 2024-2027 2023-2027	Kostenneutraal Kostenneutraal Kostenneutraal Artist in residence: € 15.000,- Kostenneutraal
Beleefbaar maken van archeologie - Voorstel naar de gemeenteraad: Zichtbaar maken van archeologie - Fase 1: Onderzoek naar top 10 aanbevelingen. - Fase 2: Onderzoek naar haalbaarheid van inzetten van 1% stimuleringsregeling voor het beleefbaar maken van archeologie? - Opstellen van regionale onderzoeksagenda - Samenbrengen van kennis via website / erfgoedplatform		2024 2024-2027 2024-2027	Bestaand budget Bestaand budget Bestaand budget
Open Monumentenweekend Promoten van de open monumentendagen	In samenspraak met erfgoedveld	2023-2027	€ 3.500,- (Bestaand budget)

Monumentenstatus zichtbaar maken doormiddel van monumentenschildje		2024-2025	Jaarlijks €5.000,- (Bestaand budget)
Educatie: Verkennen en koppelen van erfgoed Land van Cuijk aan het onderwijs	In samenspraak met afd. Onderwijs	2023 en verder	Jaarlijks €500,- (Bestaand budget)
Immaterieel erfgoed: : Cultuuraanjager inzetten voor stimuleren van beleven immaterieel erfgoed	In samenspraak met en onder verant- woordelijkheid van afd. Cultuur	2023 en verder	Kostenneutraal

Speerpunt Verbinden

Speerpunt Verbinden (doel 4)

De verbindende kracht van erfgoed inspireert als vanzelfsprekend en telt mee bij toekomstige bouw- en ontwikkelopgaven.

Wat	Wie	Wanneer	Investering
Doel 4:			
Communicatieplan uitwerken voor het onderdeel Verbinden	In samenwerking met afdeling communicatie	2023	Kostenneutraal
Inspiratiepagina's opstellen over koppelkansen bij de Omgevingswet, klimaatadaptie en ontwikkelopgaven. In samenspraak met Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Deze informatie gaan we expliciet delen via de website over erfgoed Land van Cuijk. Informatie wordt gedurende de beleidsperiode uitgebreid, onder andere bij nieuwe opgaven waarin erfgoedwaarden kunnen inspireren of bijdragen.	Intern	2023-2027	Kostenneutraal
Samen met het erfgoedveld het Panorama Land van Cuijk (bijlage 1) aanvullen en verdiepen: - Platform Erfgoed Land van Cuijk oprichten. - Platform Erfgoed Land van Cuijk organiseert jaarlijks een erfgoedcafé, is betrokken bij de website met betrekking tot erfgoed beleven en onderhoudt contact met heemkundeverenigingen over stimulering erfgoedbeleving. - Met inzet van de jaarthema's kennis delen, o.a. via de website over erfgoed Land van Cuijk. - Samen met het erfgoedveld/ erfgoed platvorm jaarlijks een interactieve inspiratiebijeenkomst over erfgoedonderwerpen en jaarthema. Thema's organiseren. Interactie jaarlijks een actueel koppelkansthema naar voren brengen met een inspirerende spreker en presentatie.	In samenwerking	2023-2027	€ 2.500 per jaar (Bestaand budget)

Wat	Wie	Wanneer	Investering
Communicatieplan uitwerken voor het onderdeel Verbinden	I.s.m. afdeling Communicatie	2023	Kostenneutraal
Inspiratiepagina's opstellen over koppelkansen bij de Omgevingswet, klimaatadaptie en ontwikkelopgaven. In samenspraak met Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Deze informatie gaan we expliciet delen via de website over erfgoed Land van Cuijk. Informatie wordt gedurende de beleidsperiode uitgebreid, onder andere bij nieuwe opgaven waarin erfgoedwaarden kunnen inspireren of bijdragen.	Intern	2023-2027	Kostenneutraal
Samen met het erfgoedveld het Panorama Land van Cuijk (bijlage 1) aanvullen en verdiepen: • Platform Erfgoed Land van Cuijk oprichten. • Platform Erfgoed Land van Cuijk organiseert jaarlijks een erfgoedcafé, is betrokken bij de website met betrekking tot erfgoed beleven en onderhoudt contact met heemkundeverenigingen over stimulering erfgoedbeleving. • Met inzet van de jaarthema's kennis delen, o.a. via de website over erfgoed Land van Cuijk. • Samen met het erfgoedveld/ erfgoedplatform jaarlijks een interactieve inspiratiebijeenkomst organiseren, daarbij een actueel koppelkansthema naar voren brengen met een inspirerende spreker en presentatie.	In samenwerking	2023-2027	€ 2.500 per jaar (Bestaand budget)

Ten laste van FCL 65050100/ECL 438390, € 15.000,- (website), € 2.500,- (samenwerkingsplatform LvC hand en spandiensten, jaarlijks terugkomend), € 5.000,- (monumentenschildjes, jaarlijks terugkomend), € 500,- (educatie, jaarlijks terugkomend), €3.500,- (open monumentendag), en €7.500,- (selectie maken, jaarlijks terugkomend) Totaal: €34.000,-.

Ten laste van FCL 65050100/ECL 443810, € 8.100,- (subsidie molens)

Bijlagen

Bijlage 1 Panorama Land van Cuijk. Een kapstok om mee verder te bouwen

Bijlage 2 Uitgangspunten bij archeologiebeleid

Bijlage 3 Uitgangspunten bij herbestemming kerkgebouwen

Verantwoording en bronnen

ⁱ Godfried Bomans

ⁱⁱ Ingangsdatum volgens Voortgangsbrief (aan Tweede Kamer) over implementatie Omgevingswet, 26 januari 2023

ⁱⁱⁱ www.brabant.nl

^{iv} <https://themasites.pbl.nl/leefomgevingskwaliteit-erfgoed/benoemen>

^v www.cultureelerfgoed.nl

^{vi} <https://wierookwijnwaterenworstenbrood.nl/ontdekken/ons-brabant/kloosters/kloosters-in-land-van-cuijk>

^{vii} <https://www.landvancuijk.nl/toerisme-en-recreatie/>

^{viii} <https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/wat-is-erfgoededucatie>

^{ix} Cultureel erfgoed in het omgevingsplan; kansen en aandachtspunten, uitgave: Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland, april 2021

^x <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/omgevingswet>

Verantwoording/bronnen afbeeldingen

Bijschrift (tussen haakjes)

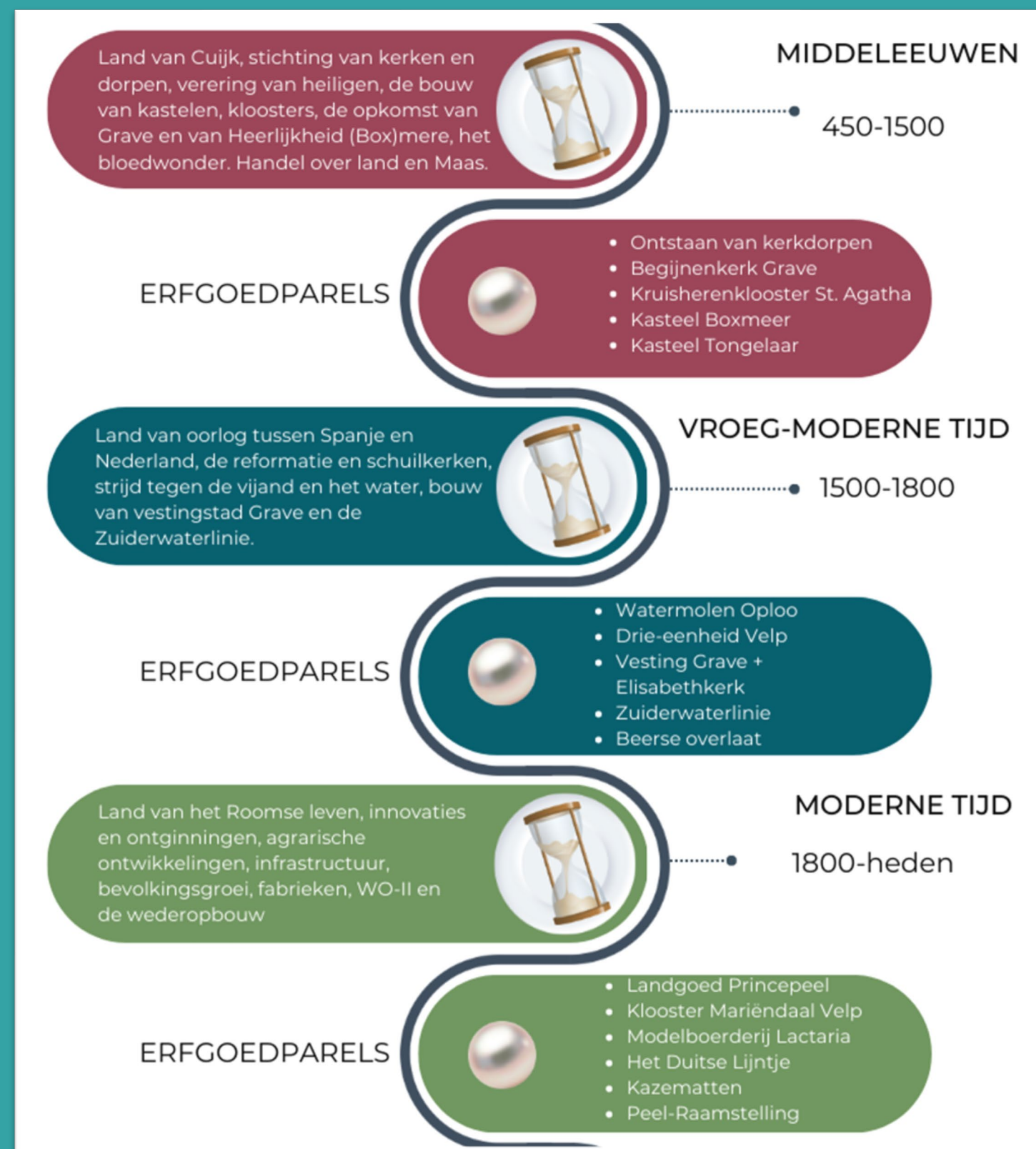
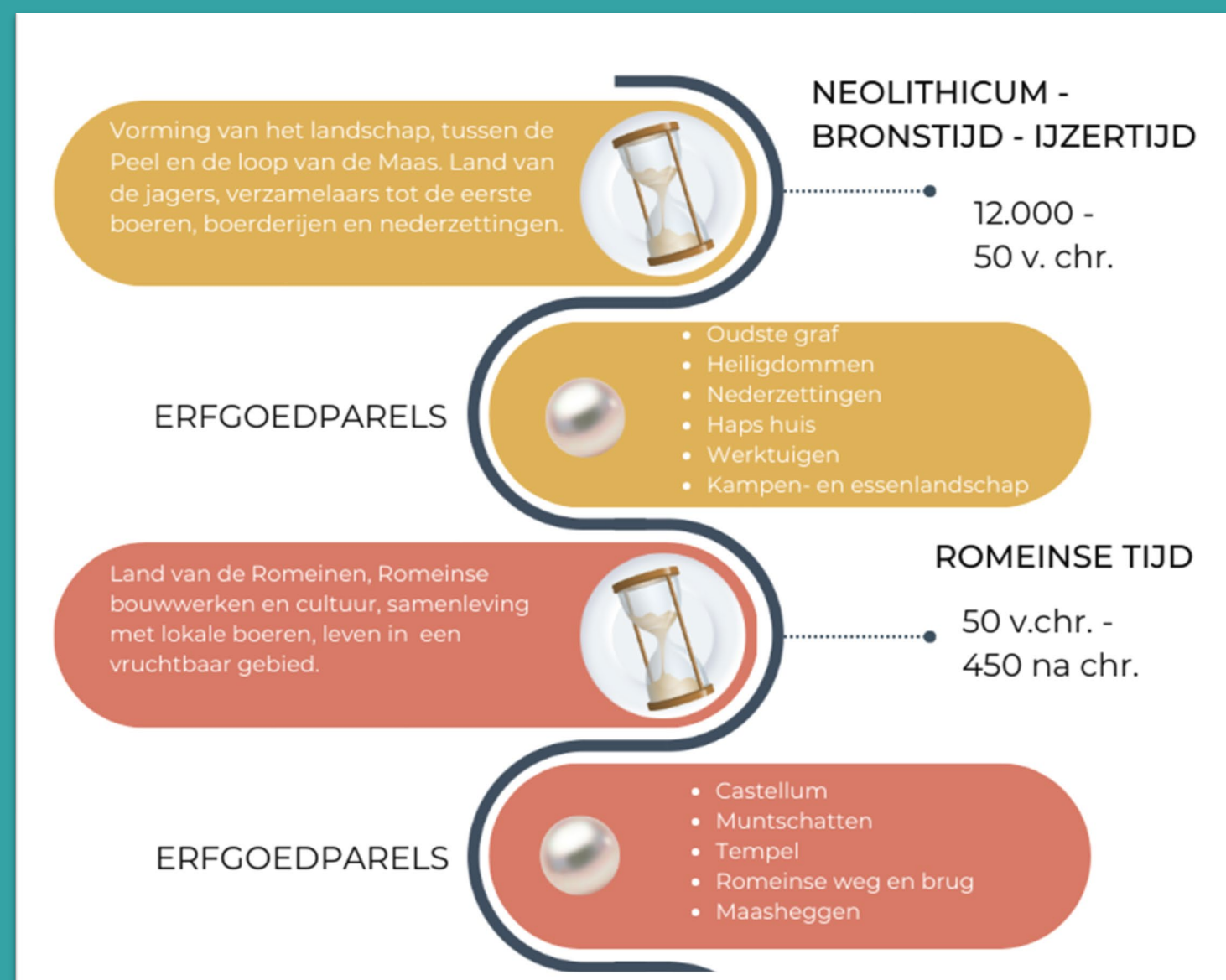
Bijlage 1 Panorama Land van Cuijk.

Een kapstok om mee verder te bouwen

Dit panorama is een eerste aanzet vanuit het Beleidsplan erfgoed gemeente Land van Cuijk om het verleden van dit gebied in een overzicht te vangen. Het doel ervan is een kapstok te bieden om de komende jaren samen met het erfgoedveld op verder te bouwen. De vier verhaallijnen bieden een thematische houvast. Ze zijn typerend voor het Land van Cuijk en met haar erfgoed onderscheidend van Noord-Brabant en Nederland.

Verhaallijnen van het Land van Cuijk:

1. Cultuurhistorisch landschap in het Land van Cuijk
2. Gebouwde parels in het Land van Cuijk
3. Religieus Land van Cuijk
4. Bevochten Land van Cuijk

Vroege Prehistorie 250.000-4000 jaar geleden Paleolithicum-Mesolithicum- Neolithicum

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
Het gebied wordt voor het eerst bevolkt door de mens. Hoe de eerste periode van bewoning er precies uit zag, weten we niet. Er zijn tot nu toe binnen de gemeente slechts enkele losse vondsten gedaan die er op wijzen dat hier al vanaf 250.000 jaar geleden mensen hebben rondgelopen. Aangenomen wordt dat deze jagers en verzamelaars een zeer primitieve levensstandaard hadden. Omstreeks 10.000 jaar geleden verandert de situatie en beschikken we over wat meer informatie over de mensen binnen ons gebied. Het waren nog steeds jagers en verzamelaars, maar men was technologisch wel verder vooruit gegaan. Ook weten we voor een deel waar en hoe de mensen woonden. Ze zochten de hogere delen in het landschap op en stichten hier kampementen. De grotere kampementen werden gedurende een of meerdere maanden bewoond, terwijl de kleinere kampjes voor veel kortere tijd, soms maar een dag of twee, zijn gebruikt. In de laatste fase van de Vroege Prehistorie treden grote veranderingen op. De landbouw doet zijn intrede en mensen gaan zich permanent vestigen in nederzettingen. In ons gebied is slechts een mogelijke nederzetting aangetroffen, maar de losse vondsten en sporen laten zien dat het nu een stuk drukker moet zijn geweest. Deze periode wordt ook wel steentijd genoemd. De naam verwijst naar het materiaal waar mensen hun werktuigen van maakten. In de meeste gevallen was dit vuursteen, maar ook andere soorten natuursteen zijn in deze periode bewerkt door de mens. Ook zullen werktuigen zijn gemaakt van bot en hout, maar deze worden maar heel af en toe gevonden tijdens archeologische onderzoeken.	De basis voor het landschap wordt gevormd in de perioden tot en met de laatste ijstijd ca. 10.000 jaar geleden. Gedurende de verschillende ijstijden was het gebied kaal en was er nauwelijks begroeiing. In de warmere perioden moet het bosrijk geweest zijn. De rivieren die zich in de warmere perioden een weg zochten door het gebied verplaatsten zich regelmatig en lieten op de plaatsen waar ze ooit stroomden zandige stukken achter die in het Mesolithicum als hogere delen in het landschap aanwezig waren. In dezelfde periode is ook de peel gevormd. Op deze grote, hoger gelegen zandige vlakte ontstonden poelen en vennen. De plantenresten die hierin terecht kwamen werden langzaam omgevormd tot veen. Het ontstaan van een groot moerasgebied als natuurlijke grens voor het gebied in het westen was het gevolg. Aan de oostkant werd het gebied begrensd door de Maas. Ook tijdens en na het Mesolithicum speelde deze rivier een belangrijke rol in de vorming van het landschap. De rivier overstroomde regelmatig en zette hierbij nieuw land af. Doordat de rivier zich ook verlegde werden deze stukken ook bewoonbaar voor de mens. De vruchtbare rivierafzettingen zorgden daarbij ook voor uitstekende landbouwgrond.	In deze periode heeft de mens nog niet veel invloed op het landschap. Hij laat zich leiden door het landschap als het gaat om plekken om te wonen, voedsel te verzamelen en (later) te verbouwen. Vanaf 10.000 jaar geleden heeft de Maas een enorme invloed op de verandering van het landschap. Door de overstromingen, doorbraken en verleggingen van de rivier ontstaan continu nieuwe bewoonbare gebieden en raken andere delen van het landschap juist onbewoonbaar.	Paleolithicum: Losse vondsten van vuistbijlen. Mesolithicum: Oudste graf van Nederland Enkele kampementen in Oeffelt en Haps. Neolithicum: Mogelijk neolithisch huis in Boxmeer. Losse vondsten en sporen in Cuijk en de Kraaijbergse Plassen.	Vindplaatsen in het algemeen, kampementen, graven, productielocaties.

Late Prehistorie 4000 – 2000 jaar geleden Bronstijd-IJzertijd

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
De mensen wonen nu in nederzettingen. Het vee werd in een deel van de woonhuizen gestald en geweid in het gebied rondom de nederzetting. Ook wordt de landbouw verder ontwikkeld en verbouwt men vooral granen op de akkers in de omgeving. De houten huizen waarin men woont, gaan ongeveer 50 jaar mee. Vervolgens wordt een nieuw huis in de directe omgeving gebouwd. Wanneer de grond rondom de nederzetting uitgeput raakt, wordt de nederzetting verlaten en sticht men ergens anders in het landschap een nieuwe nederzetting. In deze periode ontstaan ook grotere grafvelden waarbij de graven van de doden worden gemarkeerd door grotere en kleinere heuvels die veelal omringd zijn door een greppel of een palenkrans. Deze locaties moeten voor vele generaties bijzonder en herkenbaar zijn geweest. Zo zijn deze plekken voor soms wel meer dan 1000 jaar in tact gelaten en heeft men hier niet gegraven, gewoond of geakkerd. Deze laatste fase van de prehistorie wordt ook gekenmerkt door de introductie van twee metaalsoorten in Noord-West Europa. Brons en ijzer vormen achtereenvolgens de belangrijkste materialen om werktuigen van te maken. Ze volgen hiermee het vuursteen uit de voorgaande periode op en zijn daarmee ook de naamgevers aan de perioden in de Late Prehistorie.	In deze periode is de Peel nog steeds een duidelijke natuurlijke grens, bestaande uit onbewoonbaar moeras. Aan de andere kant vormt de Maas een natuurlijke barrière. Wel is deze rivier van groot belang voor zowel de vorming van het landschap als voor de uitwisseling van goederen, technieken en ideeën met groepen in andere delen van Europa. Ook nu zorgt het dynamische karakter van de rivier voor een gevarieerd en vruchtbaar landschap waarbij hogere ruggen worden onderbroken door geulen en laagtes.	Het landschap is nu nog vooral onderhevig aan de veranderingen onder invloed van de rivier. Daarnaast neemt de bevolking toe en wordt er meer ruimte voor de mens gemaakt. Stukken bos worden gekapt om plaats te maken voor nederzettingen, akkers en grafvelden. Er zijn voor deze periode ook al aanwijzingen dat de mens ook daadwerkelijk aan gebiedsonderhoud doet door bijvoorbeeld de zones waar de grafvelden liggen vrij te houden van hoge begroeiing zodat de grafheuvels goed zichtbaar blijven.	Bronstijd: Nederzetting en diverse grafheuvels in Haps. In Cuijk, Grave en Boxmeer enkele erven. IJzertijd: Hapshuis, de naamgever van een wijdverbreid IJzertijdhuis type, voor het eerst gedocumenteerd in Haps Nederzettingen op de Heeswijkse Kampen in Cuijk en de Maasbroekse Blokken in Boxmeer.	Nederzettingen, grafvelden en heiligdommen, akkercomplexen.

Romeinse Tijd 50–450 na chr.

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
In deze periode komt ons gebied binnen de Romeinse invloedsfeer te liggen. Hoewel de contacten met de Romeinse overheerser zeer intensief zijn, lijkt het erop dat de bewoners van de streek grotendeels vasthouden aan hun eigen agrarische bestaan waarbij gewoond wordt in kleine nederzettingen, bestaande uit twee tot drie gelijktijdige erven waarin de mens met het vee onder een dak in houten huizen leeft. Op een aantal plaatsen wordt de Romeinse cultuur meer omarmd. Zo wordt in Cuijk een nederzetting opgericht met een meer stedelijk karakter (vicus) en zijn er aanwijzingen dat op verschillende plaatsen grote, stenen Romeinse landhuizen worden gebouwd. Ook wordt de Romeinse religie (deels) overgenomen zo blijkt uit de aanwezigheid van enkele Romeinse tempels in Cuijk. Ook elders in de regio moeten heiligdommen uit deze periode aanwezig zijn. De doden worden in het eerste deel van de Romeinse tijd nog gecremeerd en bijgezet in grotere en kleinere grafvelden in de buurt van de nederzettingen. Vaak liggen deze langs wegen of routes. Na de introductie van het Christendom in de laat-Romeinse tijd, worden mensen steeds vaker begraven. Hoewel het gebied relatief ver van de grens van het Romeinse rijk ligt, is het leger zeer prominent aanwezig. Het laat onder andere een belangrijke weg aanleggen die de aanvoer van goederen en troepen ook over land mogelijk maakt. In de laat-Romeinse tijd wordt in Cuijk een groot legerkamp, compleet met brug en haven, gebouwd dat een belangrijke positie inneemt in de verdediging van de rijksgrens die in deze periode steeds meer onder druk komt te staan door invallen van Germaanse stammen van boven de rivieren. De mensen van deze groepen gaan zich ook vestigen in dit gebied en leven hier dus samen met de Romeinen en een deel van de oorspronkelijke bevolking.	De situatie verandert in deze periode niet veel ten opzichte van de voorgaande periode. De Maas blijft van onverminderd belang voor de streek. Niet alleen zorgen de overstromingen voor vruchtbare gronden, maar ook is de rivier meer dan ooit een drukke transportader waarover Romeinse schepen varen, geladen met goederen, voedsel en manschappen om zowel het leger als de bevolking te voorzien in hun behoeften.	Ook nu is de bestaanswijze van de mensen veelal agrarisch en wordt er geakkerd op de vruchtbare delen langs de rivier. Wel vindt hierbij innovatie plaats: de Maasheggen doen hun intrede. Door het plaatsen van dichte heggen, wordt het vruchtbare slib dat door de Maas tijdens de overstromingen wordt afgezet, beter vastgehouden en wordt de vruchtbaarheid van het gebied vergroot. De Romeinse overheersing brengt voor het eerst ook een georganiseerde vorm van landinrichting mee. Er worden daadwerkelijke wegen, bestaande uit enorme hoeveelheden grind en hout aangelegd en ook worden gebieden verdeeld in grotere en kleinere percelen die worden geregistreerd in een administratief systeem.	De vicus Ceuclum in het centrum van Cuijk. Romeinse tempels in Cuijk. Het laat-Romeinse legerkamp met brug en haven bij Cuijk. De Romeinse weg die vanaf Katwijk richting het zuiden loopt. Grotere en kleinere nederzettingen in onder meer Cuijk, Gassel, Boxmeer, Haps en Beugen. Grafvelden in Cuijk en Boxmeer. Verschillende mogelijke villaterreinen langs de Maas	De vicus, het legerkamp, de haven. Villa’s, nederzettingen, grafvelden, heiligdommen en infrastructuur, aanwijzingen voor de intrede van stammen van buiten het Romeinse rijk in de laat-Romeinse tijd.

Middeleeuwen – 500-1500

	Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
	Na de ineenstorting van het Romeinse rijk, verandert de samenleving vooral in de zin dat er geen sprake meer is van een invloedrijke centrale overheid in het bezit van een grote legermacht die grote infrastructurele werken verricht. Ook lijkt er sprake van een afname van de bevolking aan het einde van de Romeinse tijd en het begin van de Middeleeuwen. De streek valt in de eerste helft van de Middeleeuwen onder het Frankische rijk. Duidelijke centra zijn er in deze periode nog niet. De mensen leven, net als in de periode hiervoor, in kleine nederzettingen bestaande uit enkele houten huisjes. Veel van deze nederzettingen zijn tot op heden nog niet opgegraven. Dit komt deels doordat de nederzettingen vaak het begin vormen van de huidige dorpen in ons gebied. Ze zijn dus al overbouwd en daardoor niet toegankelijk voor archeologisch onderzoek. In deze periode worden de doden begraven in grotere en kleinere grafvelden. Vooral in de eerste fase van de Middeleeuwen krijgen de doden vaak mooie grafgiften in de vorm van sieraden, wapens en (glazen) vaatwerk mee. Wanneer rond de 10de eeuw de machtsverhoudingen in Europa veranderen heeft dit ook gevolgen voor onze streek. Er ontstaan kleine machtscentra die worden bestuurd door lokale vorsten. Het geslacht van de Heren van Kuyc bezit in deze periode een heel groot gebied. Jan van Kuyc is historisch gezien het bekendste lid van dit geslacht en moet in zijn tijd een ongeken­de beroemdheid zijn geweest. Zijn burcht moet in het centrum van Cuijk hebben gelegen, maar tot op heden is hier nog niet veel van teruggevonden. In een latere fase verkassen de Heren van Cuijk naar Grave, waar ze een nieuwe burcht oprichten waaromheen langzaam de stad Grave vorm krijgt. Omstreeks het einde van de 13de eeuw verkopen de Heren van Cuijk het gebied rond Boxmeer aan Jan Boc van Mere, waarmee binnen onze streek een tweede machthebber aanwezig is die aan het hoofd staat van de Heerlijkheid Boxmeer. In deze tweede helft van de Middeleeuwen leiden de meeste mensen nog steeds een agrarisch bestaan, waarbij gewoond wordt in kleine gehuchten en in wat grotere dorpen. De dorpen ontstaan rond de kerken die als gevolg van de steeds grotere invloed van de Katholieke kerk op verschillende plekken worden opgericht.	De Peel blijft een moerassig hoogveengebied. Er wordt alleen op de hogere gedeeltes gewoond, zoals Mill. Verder verrijzen in het landschap kloosters, kastelen en kerken. Rondom de kerken worden langzamerhand dorpen gevormd. Grave ontwikkelt zich in de laatste fase van de Middeleeuwen tot een echte stad.	Er komen veel gebouwen met verschillende functies bij. De bevolking groeit en meer en meer gronden worden gebruikt voor landbouw, waardoor de bossen steeds verder uitdunnen en er sprake is van een groeiend cultuurlandschap. De Maas blijft een belangrijke handelsroute. Dit stelt de dorpen langs de Maas in staat om tol te heffen op de vaarroute, waardoor hun economische positie verbetert.	Kerkdorpen Stad Grave en de Bagijnenkerk Gehuchten / verdwenen dorpen Oude waterlopen Kruisherenklooster St. Agatha Kasteel Boxmeer Kasteel Tongelaar Kasteel Het makken	De voorlopers van de verschillende kernen in het Land van Cuijk. Vroegmiddeleeuwse nederzettingen en grafvelden. Nederzettingen van lokale elites en de lokale bevolking.

Vroegmoderne tijd 1500-1800

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
De bewoners zijn vooral boeren die leven van landbouw en veeteelt. Het aantal inwoners groeit gestaag. Naast boeren zijn er ook veel ambachten die verenigd zijn in gildes. De kerk heeft veel invloed. Godsdienstoorlogen in de Nederlanden zorgen voor veel onrust, barre tijden, opgelegde denkrichtingen, schuur-/ schuilkerken etc. Door de vele belegeringen van Grave zijn er ook veel tijdelijke bewoners.	In het landschap is vooral het gevecht tegen het wassende water van de Maas goed te zien. Een groot leeg gebied waar het overtollige water van de Maas kan doorstromen bij hoog water, de Beerse overlaat. Uiteindelijk is het de meest belegerde stad van Nederland.	Het zijn vooral de dorpen en de stad Grave die veranderen. Veel ambacht en handel komt op gang. Er is een grote vraag naar brandstof. Nu er weinig bossen meer zijn om te kappen wordt er begonnen met het turf steken in de Peel. Er worden veel kerken aangepast / gebouwd <i>Wat zijn de belangrijke monumenten uit deze periode?</i>	De stad Grave groeit verder, de Elisabethkerk wordt uitgebreid etc. Drie-eenheid Velp De Zuiderwaterlinie Beerse Overlaat Glazenier Crabeth De Watermolen / Olliemeulen Oploo	De eenheid binnen Land van Cuijk in deze periode Landschappelijke inpassingen, technische oplossingen voor dreiging van buitenaf (vijanden / water) Vooruitgang Bouwhistorie van woningen

Moderne tijd 1800-1945

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
Naast de bestaande bewoners kwamen er ook nieuwe bewoners. Zoals de turfstekers (seizoenarbeiders). Ook de industrialisatie zorgde voor de komst van nieuwe arbeiders.	Het landschap veranderde enorm door de vele ontwikkelingen. Voor het turfsteken worden kanalen en fabrieken aangelegd. Het gebied wordt begaanbaar. De dreiging van oorlogen blijft spelen in Nederland. Om zich hier tegen te verdedigen wordt de Peel-Raamstelling als tweede linie gemaakt tegen Duitsland. Hiervoor worden verschillende bouwwerken gebouwd.	Er komen nieuwe dorpen (met kerken). En bestaande dorpen groeien. De Peel wordt begaanbaar. Het is geen ondoordringbaar gebied meer. De vraag naar brandstof wordt groter, het turfsteken wordt grootschaliger.	Landgoed Princepeel Klooster Mariendaal Modelboerderij Lactaria Het Duitse Lijntje De vele kazematten Peel-Raamstelling Slag bij Overloon en de Brug bij Grave in de WOII	Invloed van ontginningen voor Land van Cuijk (ontwikkeling / infrastructuur) Ontwikkeling van de industrialisatie Verhalen uit WO2 koppelen aan plekken

1945-heden

Bewoners	Het landschap	Wat verandert er in het landschap	Sites en Highlights	Nieuwsgierig naar?
Na WO II begint er een periode van wederopbouw. Het aantal bewoners groeit nog steeds. (Hoe zit het met de krimpdorpen?) Wederopbouw Verdere groei van kernen Intensieve landbouw Innovatie Druk op ontwikkelingen van het landschap Waardering voor erfgoed	De Peel heeft twee gezichten, een natuurgebied en een geschiedenis van het turfsteken. Hoe ga je deze beide behouden? De landbouw wordt door de ontwikkelingen (zoals kunstmest) steeds intensiever. De boerenbedrijven worden steeds groter. Het landschap kent ondertussen vele tijdslagen.	De ruilverkaveling zorgt voor een eenduidig landschapspatroon wat zeer efficiënt is voor de agrariërs. Er wordt veel infrastructuur aangelegd. Deze maakt nieuwe patronen in het landschap. Het landschap blijft veranderen. Door goed te kijken naar wat we veranderen kunnen we oude sporen in het zicht laten.	Wederopbouwkerken Gemeentehuizen Architectuur van Jan de Jong Groei in de kernen Verhouding platteland – kernen	Wederopbouwarchitectuur Ontwikkeling van de kernen vanaf 1945 (met betrekking tot globalisering, aanleg van wijken etc)

Bijlage 2 Uitgangspunten bij archeologiebeleid

Archeologie in/ en de fysieke leefomgeving van Land van Cuijk

Oude stadsmuur van Grave komt tevoorschijn bij opgraving in de Oliestraat in Grave

De fusiegemeente Land van Cuijk is ontstaan uit vijf gemeentes die alle hun eigen archeologiebeleid hadden. Dit beleid was in alle opzichten sterk verouderd en daarom is het noodzakelijk om een nieuw, gemeentedekkend en up to date archeologiebeleid te hanteren dat in lijn is met de actuele ontwikkelingen op het gebied van erfgoed in het algemeen en archeologie in het bijzonder. Het gaat hierbij om een **realistisch en dynamisch beleid in de vorm van beleidskaarten en bijbehorende regels, maar ook om een beleid waarbij er een grotere, meer actieve rol voor de gemeente is ingeruimd in de communicatie over erfgoed naar de burgers van de gemeente en voor de participatie van diezelfde burgers op het gebied van cultureel erfgoed.**

Archeologie is een wezenlijk onderdeel van cultureel erfgoed, en de zorg voor het archeologisch erfgoed berust sinds 2007 grotendeels bij de gemeente.¹ De gemeenten moeten een afwegingskader scheppen waar, in de ruimtelijke ordening, een afweging plaats vindt om het archeologisch belang te borgen. Dit was tot nu toe het bestemmingsplan, dit wordt onder de Omgevingswet het omgevingsplan.

Om een afweging te kunnen maken is inzicht in de waarde van het archeologisch erfgoed noodzakelijk. Daartoe is onderzoek nodig dat een rapport levert waaruit duidelijk wordt of er sprake is van archeologische waarden, en indien aanwezig, of deze waarden belangrijk genoeg zijn om behouden te worden. Niet alle archeologie is namelijk belangrijk genoeg om in aanmerking te komen voor duurzaam behoud.

¹ Via de Wamz 2007 geregeld. Het Rijk gaat voornamelijk over beschermde archeologische rijksmonumenten, de provincies hebben een taak als eigenaar van de vondsten (provinciale archeologische depots) en als bevoegd gezag bij provinciale vergunningen, met name ontgrondingsvergunningen. Het interbestuurlijk toezicht (IBT) is ook hier van toepassing en lijkt een grotere rol te gaan spelen: beleidsreactie 'Archeologie bij de tijd', brief van de Minister van OC&W aan de Tweede Kamer van 8-11-2022.

Om dit mogelijk te maken is een **systeem van checks and balances** ingericht, en een getrapte onderzoeksmethode: de AMZ-cyclus.² Ook is er een systeem van gecertificeerde onderzoeksbureaus en gekwalificeerde actoren ingericht. De waardestelling volgt uit de betreffende delen van de vigerende KNA (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie), die een centrale rol heeft in het archeologisch systeem en de AMZ-cyclus. Het uitgangspunt voor beleid ten aanzien van archeologie is dat in archeologie waardevolle en onvervangbare informatie over ons menselijk verleden is vervat en dat die informatie duurzaam beschermd dient te worden. Het streven daarbij is op alle niveaus behoud *in situ*, wat kort gezegd neerkomt op: laten zitten, als het kan.

Een wezenlijk onderdeel van het archeologiebeleid is dat het 'de verstoorder betaalt principe' van toepassing is. Dat wil zeggen dat de kosten voor onderzoek, en zo nodig het treffen van maatregelen om de archeologische waarden veilig te stellen, voor rekening zijn van de initiatiefnemer van een plan of ontwikkeling. Dit is een uitvloeisel van het Verdrag van Malta, en is een van de pijlers van de Nederlandse wetgeving ten aanzien van archeologisch erfgoed.³

De rol van de gemeente

De gemeente heeft op twee manieren een rol bij archeologie. De eerste is in het kader van de **wettelijke taken in de Ruimtelijke Ordening / Fysieke Leefomgeving**. De gemeente dient beleid te hebben, dit toe te passen en waar nodig te actualiseren, en moet met regelmaat besluiten nemen. Je

² AMZ = Archeologische Monumentenzorg. Zie Bijlage # voor een schema met de drie fasen die de AMZ doorloopt en welke onderzoeken er mogelijk / nodig (kunnen) zijn.

³ Zie Memorie van Toelichting bij de Erfgoedwet §5.2:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34109-3.html>.

kunt dit de harde kant van de archeologie noemen, geregeld door wet- en regelgeving en de inmiddels ontstane jurisprudentie.

Daarnaast heeft de gemeente ook een rol op het gebied van **participatie, voorlichting en het delen van de uit onderzoek verkregen informatie met het bredere publiek**. Het op korte termijn door Nederland nog te ratificeren Verdrag van Faro gaat uit van een actieve(re) rol van het publiek bij erfgoed, en dus ook archeologie. De Minister van OC&W heeft aangegeven hier in 2023 nadere invulling aan te willen geven.⁴

Wettelijke taak in de RO / fysieke leefomgeving

De gemeente dient zoals gezegd te beschikken over een afwegingskader waardoor het archeologisch belang een rol gaat spelen bij plannen die dit belang mogelijk aantasten. Het beleidsinstrument om dit te doen is nu nog het bestemmingsplan, dit wordt het omgevingsplan. Bij beide is archeologie een verplicht onderdeel.

De gemeente dient inzicht te hebben en geven in de aanwezige of te verwachten archeologische waarden en verwachtingen. Ze stelt daarom twee kaarten op: een **Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK)** en een **Archeologische Beleids- en Advieskaart (ABAK)**. De eerste is een dynamische kaart waar alle relevante gegevens op aangegeven worden. Deze verwachtingswaarden zijn gebaseerd op landschappelijke gegevens, bekende verstoringen, toevalsvondsten, bekende historische en archeologische vindplaatsen en de kennis omtrent landschappen en archeologie die in de afgelopen decennia is opgedaan. Op basis van deze gegevens wordt aangegeven in welke mate in bepaalde gebieden archeologische resten verwacht kunnen worden. De verwachtingswaarden in deze kaart dienen als input voor de ABAK. De ABAK is een uitvloeisel van de AWVK en is de basis voor de regels die in

bepaalde gebieden gelden ten aanzien van de omgang met het archeologisch erfgoed. In de praktijk worden gebieden met een aangetoonde archeologische waarde en die met een verschillende mate van archeologische verwachtingen onderscheiden. In de basis zijn in de ABAK de verwachtingswaarden als 'Hoog', 'Middelhoog' en 'Laag' opgenomen welke worden vertaald in ondergrenzen in zowel horizontale als verticale zin voor toelaatbare ingrepen in de ondergrond. Hierbij zijn ingrepen in gebieden met een hoge archeologische verwachting eerder onderzoeksplichtig dan die in gebieden met een lage verwachtingswaarde. Het grondgebied van de gemeente Land van Cuijk is niet alleen groot, maar herbergt ook nog verschillende landschappelijke eenheden en een groot aantal woonkernen. Daardoor is het nodig om in uitgangspunten van beleid onderscheid te maken op het gebied van de verwachtingswaarden en de hieraan gekoppelde ondergrenzen. Zo wordt er een onderscheid gemaakt tussen de grenzen voor een archeologische onderzoeksplicht voor het buitengebied en de kernen. Daarnaast gelden ook andere, zwaardere, eisen bij bekende archeologische monumenten.

De AMZ-cyclus die dit proces regelt, doorloopt drie fasen: een inventariserende fase, gericht op het vinden en waarderen van archeologische vindplaatsen, een beslisfase waarin de gemeente een besluit neemt over de verdere omgang (via het zogenaamde selectiebesluit), en de fase waarin de maatregel(en) wordt/ worden opgelegd.

De noodzakelijke deskundigheid die een gemeente in huis moet hebben om aan deze wettelijke taken te voldoen bestaat uit een gemeentelijk archeoloog of beleidsmedewerker, die of in vaste dienst is of ingehuurd wordt. De VNG heeft in een verordening vastgelegd aan welke opleidings- en ervaringseisen deze medewerker dient te voldoen.

⁴ Zie noot 1 voor de betreffende Kamerbrief van 8-11-2022.

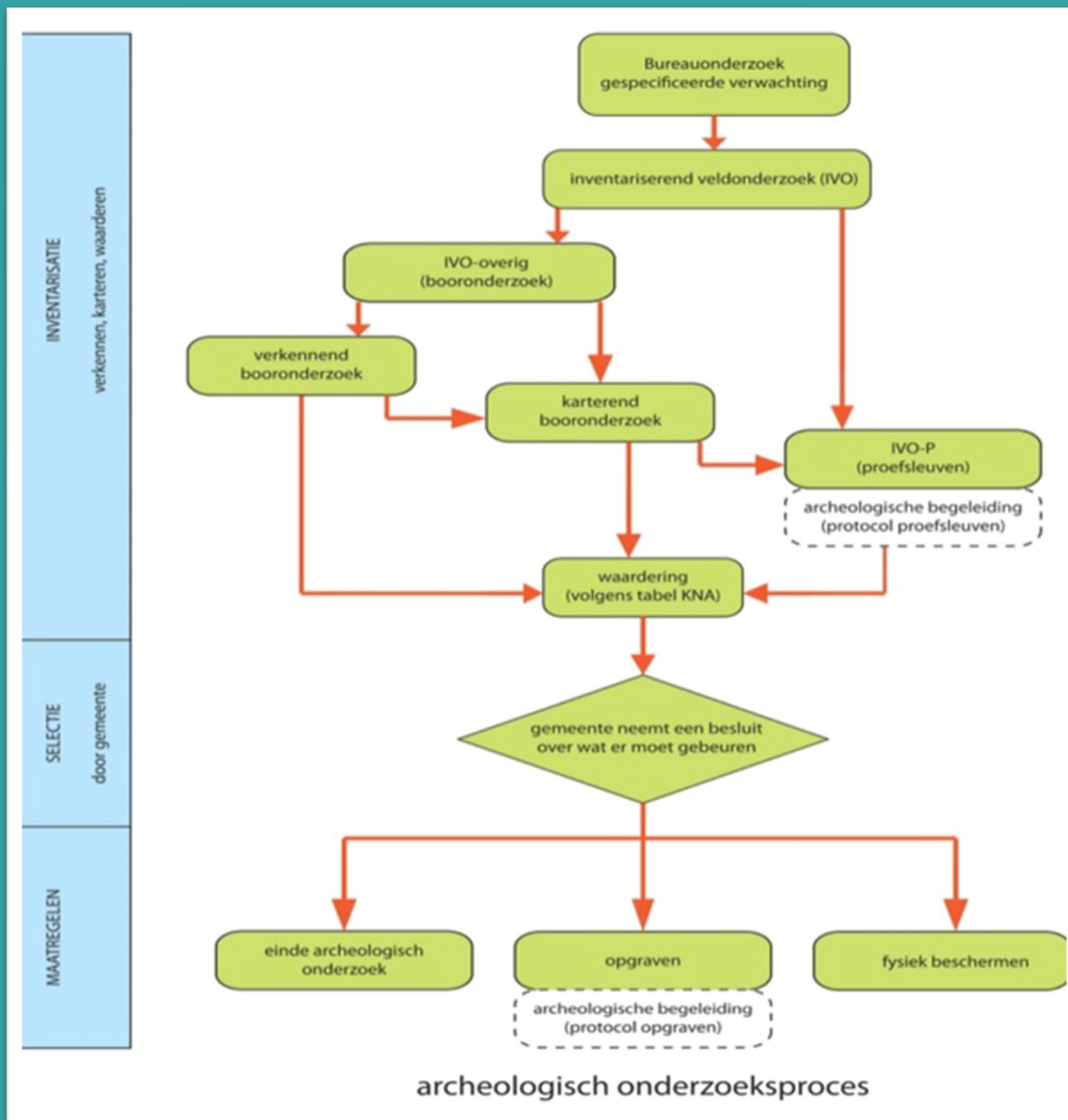
De gemeente Land van Cuijk heeft hiertoe een gemeentelijk archeoloog aangesteld, die aan deze eisen voldoet.

De AMZ-cyclus

De AMZ-cyclus fungeert als een trechter, waardoor de proportionaliteit of balans tussen archeologisch belang en de kosten voor de initiatiefnemer geregeld worden.

Onder het huidige stelsel van het bestemmingsplan hangt een systeem van vergunningen, hier: de omgevingsvergunning vanwege archeologie. Dit regelt dat er voorafgaand aan de vergunningverlening archeologisch onderzoek gevraagd kan worden. De aanvrager dient namelijk middels een rapport aan te tonen hoe de omgang met archeologie geregeld is of moet worden. De gemeente verleent de vergunning dan onder voorwaarde(n) ten aanzien van eventuele maatregelen. Dit is maatwerk.

Indien een bestemmingsplan of omgevingsplan gewijzigd moet worden dient er ook een afweging plaats te vinden ten aanzien van archeologie. In de huidige situatie mag de gemeenteraad alleen een bestemmingsplan aannemen als de (financiële) gevolgen bekend zijn. Daar hoort dus ook een reëel inzicht in de archeologische waarden en de daaraan gekoppelde kosten aanwezig te zijn indien de plannen die waarden bedreigen. Plaanpassing of het veiligstellen van de archeologie door middel van een opgraving kan soms forse kosten meebrengen.

De **Archeologische Beleids- en Advieskaart** geldt hierbij als uitgangspunt, maar levert in veel gevallen niet de benodigde informatie om te kunnen vaststellen of een plan haalbaar is. De kaart geeft namelijk op grond van bekende landschappelijke, archeologische en historische gegevens te zien wat de **algemene verwachting** is ten aanzien van de aanwezigheid van archeologische resten. Aan deze kaart zijn ondergrenzen verbonden voor het al dan niet laten uitvoeren van archeologisch onderzoek. In gebieden met een hoge archeologische verwachting zal bij kleinere ingrepen archeologisch onderzoek nodig zijn dan in gebieden met een lagere verwachting.

De ABAK speelt primair een rol bij de vergunningverlening. Bij bestemmingplanwijzigingen of omgevingsplanwijzigingen moet worden bekeken of de nieuwe bestemming gevolgen heeft voor de eventuele resten in de ondergrond.

Zowel bij vergunningsprocedures als bij bestemmingsplanwijzigingen is het verloop van het verdere archeologische onderzoekstraject uniform. Hierbij dient bepaalt te worden in de ondergrond aanwezig is en in hoeverre de nieuwe plannen van invloed zijn op het duurzame behoud van deze vindplaats. Middels het getrapte model van het AMZ-traject en de bijbehorende keuzemomenten wordt gezien in hoeverre verder onderzoek nodig is om de doelstelling, zijnde het duurzame behoud van een archeologische vindplaats, te realiseren.

Dit traject begint in de regel altijd met een **bureauonderzoek**. Dit is een goedkope vorm van onderzoek, waarbij niet gegraven wordt. In dit onderzoek wordt voor een plangebied op grond van landschappelijke, archeologische en historische gegevens bepaald in hoeverre er archeologische resten in de grond aanwezig kunnen zijn. Dit is feitelijk hetzelfde onderzoek dat ten grondslag ligt aan de ABAK, alleen nu in meer detail. Uit dit onderzoek komt dan ook een **specifieke verwachting** voort.

Deze verwachting dient vrijwel altijd getoetst te worden met een verkennend en eventueel karterend **booronderzoek**. Dikwijls worden het bureau- en verkennende booronderzoek dan ook gezamenlijk uitgevoerd. Dit scheelt aanzienlijk in tijd en in de kosten. Ook het booronderzoek is nog relatief goedkoop. Tijdens het booronderzoek wordt de landschappelijke opbouw getoetst aan de specifieke verwachting uit het bureauonderzoek. Ook wordt er gekeken of er aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen.

In het rapport dat wordt opgesteld naar aanleiding van dit onderzoek wordt een **advies** gegeven aan de bevoegde overheid ten aanzien van de verder te nemen stappen. Wanneer onomstotelijk vast staat dat er geen archeologische resten (meer) aanwezig zijn, zal dit advies vrijgave zijn. Indien de gemeentelijk archeoloog dit advies op inhoudelijke gronden kan onderschrijven zal de dubbelbestemming van het plangebied worden verwijderd en zijn alle verdere ingrepen vergunningvrij qua archeologie.

Wanneer echter blijkt dat er archeologische resten in de grond aanwezig kunnen zijn, zal een vervolgonderzoek worden geadviseerd. Dit is doorgaans een zogeheten **proefsleuvenonderzoek**. Hierbij worden sleuven in de grond gegraven om te zien of er daadwerkelijk archeologische resten aanwezig zijn en zo ja, wat deze resten zijn. Vervolgens wordt van deze resten in het rapport bepaald of deze behoudenswaardig zijn, waarna weer een advies wordt uitgebracht aan de bevoegde overheid. De gemeentelijk archeoloog beoordeelt in

hoeverre het advies wordt overgenomen. Hierbij worden verschillende zaken tegen elkaar afgewogen. In veel gevallen wordt een advies overgenomen, maar wanneer daar reden toe is, zal op inhoudelijke gronden van een advies worden afgeweken. Deze werkwijze maakt dat er geen zinloos onderzoek zal plaatsvinden en alleen vindplaatsen worden opgegraven die behoudenswaardige resten bevatten.

Na het proefsleuvenonderzoek moet in het geval van bestemmingplanwijzigingen duidelijk zijn wat de gevolgen van een opgraving, waarbij duurzaam behoud *ex situ* (uit de grond) wordt gerealiseerd, voor de haalbaarheid van een plan betekenen. In de bestemmingsplanregels zullen dan aanvullende regels worden opgenomen die dit doel borgen. Ook kan de dubbelbestemming worden verwijderd, wanneer blijkt dat de resten niet behoudenswaardig zijn. Dit laatste geldt ook voor het vergunningentraject.

Op het moment dat er sprake is van een behoudenswaardige vindplaats moet in het kader van het vergunningentraject worden bepaald in hoeverre de uitwerking van de plannen negatieve gevolgen heeft voor het behoud van de vindplaats. In principe heeft hierbij het duurzame behoud *in situ* (in de grond) de **voorkeur** heeft. Duurzaam behoud kan gerealiseerd worden door planaanpassing in de vorm van een locatiewijziging of door het treffen van archeologiesparende maatregelen. Middels deze maatregelen wordt de behoudenswaardige vindplaats in de grond **beschermd**.

Bij een behoudenswaardige vindplaats waarbij duurzaam behoud *in situ* niet mogelijk is, kan de vergunning onder voorwaarde van een **opgraving** worden verleend. Zodoende hoeft de initiatiefnemer niet onnodig lang te wachten op de vergunning en kan in principe worden aangevangen met de ontwikkeling van het plangebied.

Archeologie en het publiek

Archeologie kan een waardevolle bijdrage leveren aan de doelstelling van de gemeente om met het erfgoedbeleid tot een gezamenlijk identiteitsgevoel bij de burgers van Land van Cuijk te komen, waarbij ook veel aandacht is voor de identiteit van de individuele kernen. Binnen erfgoed is archeologie een identiteitsdrager bij uitstek met algemene brede interesse van het publiek indien dit voldoende wordt gecommuniceerd.

Het streven van de gemeente sluit naadloos aan op de intenties van het verdrag van Faro waarbij een groot belang wordt gehecht aan de informatievoorziening over en de beleefbaarheid van cultureel erfgoed bij burgers. Zoals aangegeven zal de Minister van OC&W nadere invulling geven in hoe dit vorm dient te krijgen. Ook op dit gebied ligt er echter een grote verantwoordelijkheid bij de gemeentes. Daarbij gaat het om meer dan alleen het informeren van de burgers, het gaat ook om actief betrekken van de burger.

Uit de inventarisatie in het kader van het opstellen van het nieuwe erfgoedbeleid van de gemeente is gebleken dat archeologie bij het merendeel van het publiek onbekend is. Het is dan ook de wettelijke taak van de gemeente om archeologie en de resultaten van het archeologisch onderzoek in de komende jaren meer onder de publieke aandacht te brengen.

Hiervoor zijn verschillende instrumenten beschikbaar. Niet alle onderzoeken lenen zich direct voor publieksgerichte activiteiten, maar zij vormen wel degelijk een belangrijke aanvulling op de kennisvergaring over het verleden. Deze, doorgaans kleinere, onderzoeken zijn van belang voor het waarnemen en beschrijven van patronen in de bewoningsgeschiedenis van het Land van Cuijk. De uitkomsten van de analyse van deze patronen lenen zich wel voor een presentatie aan het

brede publiek. Om deze patronen goed te kunnen waarnemen wordt voor Land van Cuijk een eigen regionale archeologische onderzoeksagenda opgesteld. Hierin zijn archeologische vraagstukken verwoord aan de beantwoording waarvan alle archeologische onderzoeken in de gemeente een bijdrage kunnen leveren. Deze onderzoeksagenda wordt actief bijgehouden en periodiek geüpdatet. De uitkomsten van deze update worden gedeeld met het publiek in de vorm van bijeenkomsten met lezingen en een periodieke publicatie. Daarnaast wordt ook in samenwerking met de afdeling communicatie en toerisme gekeken naar mogelijkheden om het archeologisch erfgoed in de gemeente Land van Cuijk periodiek en permanent voor het voetlicht te brengen.

De kosten voor deze vorm van publiekscommunicatie hangen direct samen met de onderzoeksplicht die vanuit de wetgever wordt gesteld.⁵ Het is daarom dat van alle onderzoekskosten voor archeologie 1 procent wordt gereserveerd voor publieksbereik.

Dit onderdeel zal zodra mogelijk nader ingevuld worden. Duidelijk is wel dat dit deel de meeste kansen biedt om iets met het verleden te doen, al dan niet in combinatie met andere beleidsvelden en organisaties in onze gemeente.

⁵ Verdrag van Valetta en het verdrag van Faro.

Bijlage 3 Uitgangspunten bij herbestemming kerkgebouwen

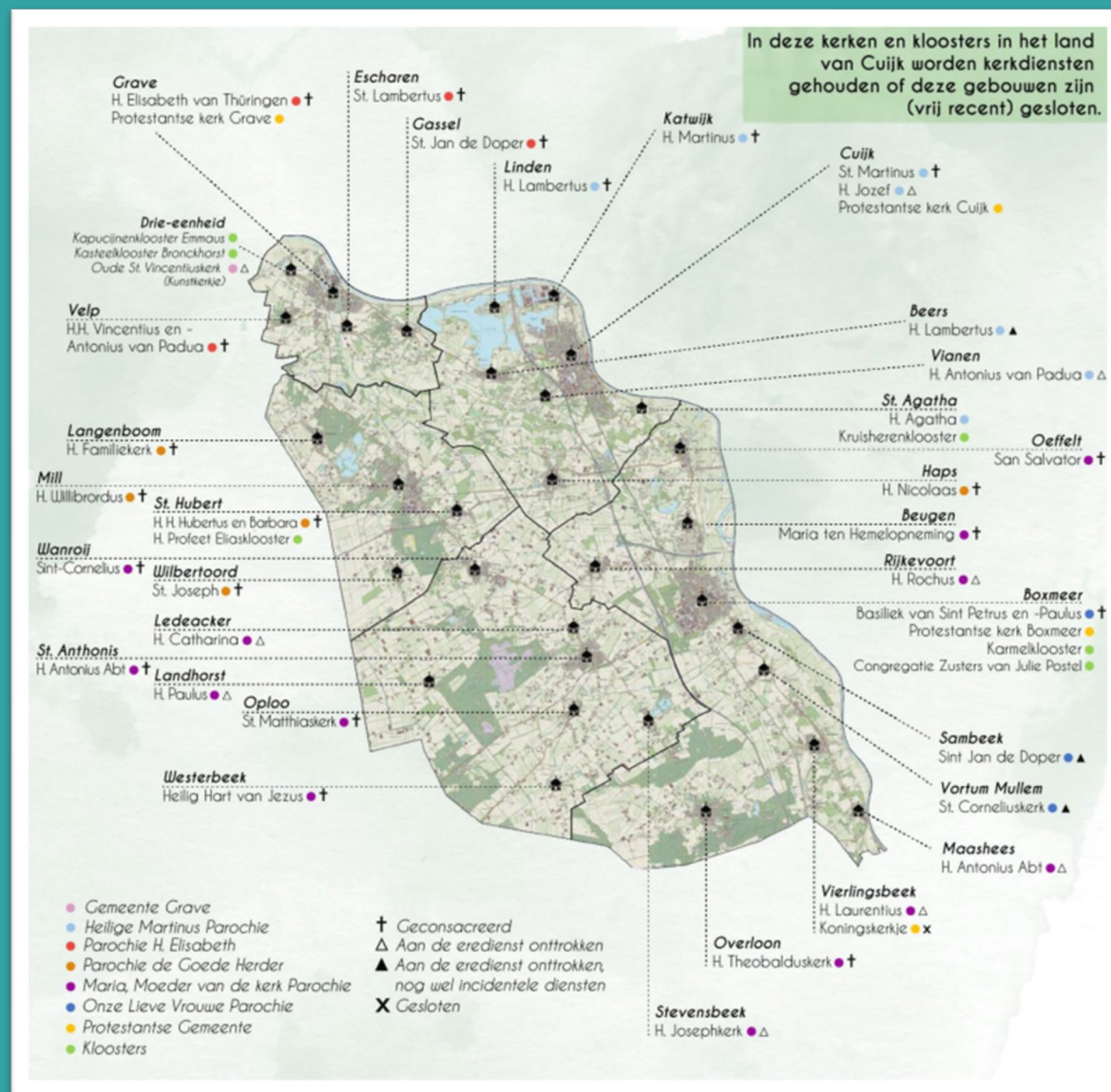
Toekomst voor kerken

Elk kerkgebouw vraagt om een maatwerkaanpak en -oplossing. Het vinden van een nieuwe functie voor een kerkgebouw en een nieuwe eigenaar, die mogelijkheden ziet om hieraan een alternatieve bestemming aan te geven, is geen wetenschap, maar vaak gebaseerd op de juiste stappen, toevalligheden en een beetje geluk.

De gemeenteraad van voormalige gemeente Grave en gemeente Mill en Sint Hubert hebben een kerkenvisie laten opstellen, de voorgestelde werkwijze “omarmd” en adviseerden gemeente Land van Cuijk om deze stukken als beleid op te nemen. Deze adviezen vormen de uitgangspunten bij dit erfgoedbeleid. Ook hebben we de schema's overgenomen die werkwijzen en prioritering bevatten. De bijlage vormt daarmee een bruikbare kapstok, voor een toekomst voor kerkgebouwen.

Het belangrijkste uitgangspunt is de dialoog: in gesprek gaan, in gesprek blijven en op tijd een traject opstarten bij een op handen zijnde kerksluiting.

Kerkeigenaren kunnen contact opnemen met de vakspecialist Erfgoed.

Uitgangspunten

Er liggen goede kansen om het erfgoed te bewaren en te blijven gebruiken: koester dit.

- Als afbeelding is een overzicht van kerkgebouwen en kloosters opgenomen, die binnen de toekomstige gemeentegrenzen te vinden zijn.
- Geef in het beleid en de ruimtelijke planvorming meer aandacht aan de betekenis van het rijke religieuze erfgoed.
- Ga een regelmatig overleg aan met de kerkeigenaren, het 'kerkenvisieoverleg' en stel zowel een bestuurlijk als ambtelijk aanspreekpunt in.
- Zet in op een 'herbestemmingsloket', een aanspreekpunt voor eigenaren van kerkgebouwen en ander kansrijk erfgoed.
- Stel een 'multidisciplinair team' samen dat per te herbestemmen (kerk)gebouw aan de voorkant van het traject het gesprek aangaat, meedenkt en samen kansen verkent. Denk aan de vakdisciplines erfgoed, ruimtelijke ontwikkeling, sociaal domein, toerisme en recreatie, bedrijvencontact e.d.
- Ga bij het verkennen van alternatieve functies voor een kerkgebouw of het financieren van een herbestemming op zoek naar koppelkansen; bijvoorbeeld met de doelstellingen in de structuurvisie, met het (nieuwe) erfgoedbeleid, de kernendemocratie, het woonbeleid, toerisme en recreatiebeleid, provinciale thema's, de invoering van de nieuwe omgevingsvisie en het omgevingsplan, landelijke projecten (RCE/duurzame thema's), euregioprojecten etc.
- Verspreid in de nieuwe gemeente zijn er naast de monumentale kerkgebouwen nog veel religieuze objecten en gebouwen te vinden, zoals kloosters, kapellen, kruisbeelden, kruisen, Mariakapellen e.d. Zet als verbindend thema in op religieus erfgoed als onderdeel van het erfgoedbeleid.
- Organiseer in 2022 een startbijeenkomst over het onderwerp religieus erfgoed en de kerkenvisie. Nodig kerkeigenaren, bewoners, dorps- en wijkraden, erfgoedorganisaties en heemkundeverenigingen uit.
- Verwerk (de werkwijze van) de kerkenvisie als bouwsteen voor de ontwikkeling van de omgevingsvisie en het omgevingsplan. Religieus erfgoed is beeldbepalend, van architectonische en esthetische waarde en identiteitsbepalend voor (dorps)gemeenschappen.
- Ga met de parochie en de PKN Grave over verduurzaming in gesprek. Niet alleen omdat verduurzaming voor eigenaren van monumentale kerkgebouwen lastig is. Gezien de grote gemeentelijke opgave voor energietransitie bieden de maatschappelijk relevante en centraal gelegen kerkgebouwen mogelijk interessante aanknopingspunten.

Schema's

Gewenste uitgangspunten Kerkenvisieoverleg:

Kerkeigenaar initieert 1 a 2 x per
jaar.
Gemeente faciliteert het overleg.

Een agenda wordt van te voren
goed voorbereid tussen
gemeente en kerkeigenaren.

Beleidsadviseurs
-Erfgoed
-Leefbaarheid
-Duurzaamheid (evt. op afroep)
zijn aanwezig

Kerkenvisieoverleg. Op de agenda:

Hoe staan de
kerkgebouwen
ervoor? Tendenzen /
ideeën /
duurzaamheid?

Thema Religieus
Erfgoed

Ontwikkeling dorpen

Als er sprake is van een aanstaande
kerksluiting, gaat kerkeigenaar tijdig
in gesprek met de contactpersoon
voor herbestemming
(Herbestemmingsloket)

Herbestemmingsloket

In gesprek met de contactpersoon voor herbestemming bij de gemeente

Is men op zoek naar een geheel nieuwe bestemming of een nevenbestemming?
Wat zijn de (on)mogelijkheden?

Waardering en omschrijving van het gebouw en (monumentale) onderdelen in de basis meenemen. Denk aan orgel, kerkbanken, preekstoel, beelden, schilderijen, begraafplaats etc.

Uitgangspunt bij een her- of nevenbestemming is een maatschappelijk relevante invulling.

Multidisciplinair team wordt samengesteld.

De opgave bepaalt de samenstelling. Bijvoorbeeld:

- vertegenwoordigers kerkeigenaar
- vakspecialisten gemeente
- adviseur Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed
- vertegenwoordiging dorps-/wijkraad

Multidisciplinair team

De opgave bepaalt de samenstelling

Samen uitgangspunten, agenda en randvoorwaarden (o.a. voor monument) bepalen.

Inwoners en dorpsraad worden betrokken. Gezamenlijke verkenning naar de mogelijkheden.

Let op inzet van goede communicatiekanalen.

Nieuwe maatschappelijk relevante invulling niet mogelijk? Privaat gebruik, tijdelijk gebruik of leegstand worden besproken en onderzocht.